

С. В. Федонюк, В. І. Галяс

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ:
РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
КОРОТКИЙ ЛЕКСИКОН

УДК 339.92
ББК 65.58+66.4(0)6
Є 13

Рецензенти:

- § *Павліха Н.В., к.е.н., доц., кафедра міжнародних економічних відносин ВДУ імені Лесі Українки*
- § *Грудзевич І.Т., к.е.н., доц., зав. кафедри фінансів підприємств і кредиту ВДУ імені Лесі Українки*

Федонюк С.В., Галяс В.І. Європейська інтеграція: регіональна політика Європейського Союзу. Короткий лексикон.– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 101 с.

Розглядаються основні положення регіональної політики ЄС, історичні етапи формування регіональної політики, договірні підстави, сучасний стан та перспективи політики згуртування, а також особливості реалізації завдань регіональної політики у зв'язку із розширенням ЄС.

Для економістів, міжнародників і всіх, хто цікавиться європейськими інтеграційними процесами.

УДК 339.92
ББК 65.58+66.4(0)6

© Федонюк С.В., Галяс В.І.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У цьому навчальному виданні розкривається суть, завдання та перспективи регіональної політики Європейського Союзу. Висвітлюються найважливіші питання політики конвергенції, соціальної реадптації і реструктуризації економіки проблемних регіонів.

Охоплено найважливіші питання, що розкривають істоту механізму функціонування та результатів політики згуртування Європейського Союзу.

Окремі статті присвячені теоретичним підставам регіональної політики, історичним особливостям формування сучасної системи регіональної політики в Європі, аналізу базових принципів співфінансування регіональних програм, оцінці ефективності структурних політик ЄС та проблематиці, що виникає у зв'язку із розширенням Союзу. Розглядаються базові дефініції і поняття, суть регіональної і структурної політики ЄС на сучасному етапі програмування, а також завдання політики згуртування на черговий період програмування (2007–2013), цілі та завдання регіональної та структурної політики (політики згуртування) ЄС, Структурні фонди (Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський Соціальний Фонд, Європейський Фонд Орієнтації і Гарантій Сільського Господарства, Фінансовий Інструмент Підтримки Рибальства, Комунітарні ініціативи, Фонд Згуртування) – обсяги інтервенції, характеристика, бюджет, правові рамки впровадження структурних фондів ЄС, правові акти, принципи впровадження структурних фондів ЄС.

Загалом книжка, як навчальне видання, може бути використана в якості посібника у галузі міжнародних економічних відносин, політики, європейської інтеграції.

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ:
РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.
КОРОТКИЙ ЛЕКСИКОН

Регіональні проблеми у країнах ЄС

Територіальна диференціація регіонів країн ЄС полягає у виділенні чотирьох великих груп відповідно до природи та складності регіональних проблем, які стоять перед ними.

Першу групу складають так звані „інтегровані“ країни (Греція, Ірландія, Португалія та Іспанія). Тут зосереджені найбільш проблемні регіони на території ЄС. Через слабкий економічний розвиток проблеми регіонального розвитку в Ірландії та Греції вирішуються незначною мірою, а регіональна політика здебільшого займає підлегле положення стосовно завдань національного економічного розвитку. У Португалії регіональна політика проводиться більш активно, але погано забезпечена фінансовими ресурсами та, будучи спрямована передусім на надання допомоги малим фірмам, малопомітна на фоні проектів, що фінансуються на рівні ЄС. В Іспанії проблемі рівномірного розвитку регіонів приділяється значно більша увага, хоча також насамперед в аспекті загальнонаціонального розвитку.

До другої групи належать Німеччина та Італія з найбільшими внутрішніми відмінностями у рівні розвитку окремих регіонів. У конституціях цих обох країн міститься чітко виражена основа для проведення регіональної політики із першочерговим завданням забезпечити можливості для структурно слабких регіонів брати рівноправну участь в економічному розвитку. Пріоритетним є надання допомоги регіонам структурних перетворень на противагу субсидіюванню секторів економіки чи підприємств.

Фінляндія та Швеція представляють наступну групу – із низькою густиною населення, віддаленими районами та суворими кліматичними умовами. В їх політиці традиційно більша увага надається забезпеченню збалансованого розвитку всіх регіонів у поєднанні з необхідністю вирішувати проблеми віддалених північних територій.

Проблеми решти країн пов'язані із зайнятістю та структурною перебудовою на муніципальному рівні.

Регіональна політика у цих країнах не надто концентрується на ліквідації нерівномірного розвитку регіонів, а

її основні цілі пов'язані передусім зі зміцненням національної єдності й солідарності.

Поняття регіональної політики ЄС

Загалом регіональна політика – це система заходів, спрямованих на врегулювання розвитку регіонів заради досягнення заданих цілей. А регіональна політика ЄС найкраще може бути означена як тематично впорядкована, визначена децидуючим осередком діяльність, що має на меті за допомогою комплексу правових і фінансових інструментів усунення диспропорцій в економічному та соціальному розвитку регіонів у ЄС, а також забезпечення зрівноваженого зростання всіх його територій зі збереженням внутрішньої господарської та соціальної єдності

Правові засади: ст. 2, 3, 158-162 ДЄС

Стаття 2 (колишня стаття 2)

Співтовариство має за свою мету шляхом створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики або діяльності, що визначені у статтях 3 і 4, сприяти на всій території Співтовариства гармонійному і збалансованому розвитку економічної діяльності, високому рівню зайнятості та соціальному захисту, рівності між чоловіками й жінками, стійкому і безінфляційному зростанню, досягненню високого рівня конкурентоспроможності та зближення економічних показників, захисту й поліпшенню стану навколишнього середовища, підвищенню життєвого рівня та якості життя, економічній і соціальній згуртованості та солідарності Держав-членів.

Стаття 3 (колишня стаття 3)

1. Для досягнення визначених у статті 2 цілей діяльність Співтовариства, здійснювана відповідно до передбачених цим Договором умов та строків, включає:

(a) відміну митних зборів і кількісних обмежень на імпорт та експорт товарів у торгівлі між Державами-членами, а також таких заходів;

(b) спільну торговельну політику;

(c) внутрішній ринок, що характеризується скасуванням перешкод вільному руху товарів, осіб, послуг та капіталу між Державами-членами;

(d) заходи щодо в'їзду й переміщення осіб відповідно до положень розділу IV;

(e) спільну політику у сфері сільського господарства та рибальства;

(f) спільну транспортну політику;

(g) систему запобіжних заходів щодо забезпечення конкуренції на внутрішньому ринку;

(h) зближення (апроксимацію) законодавства Держав-членів до тієї міри, яка є необхідною для забезпечення функціонування спільного ринку;

(i) сприяння координації у здійсненні політики зайнятості між Державами-членами з метою збільшення їх ефективності шляхом розвитку скоординованої стратегії з питань зайнятості;

(j) політику в соціальній сфері, у тому числі діяльність Європейського соціального фонду;

(k) **посилення економічної та соціальної згуртованості;**

(l) політику у сфері навколишнього середовища;

(m) посилення конкурентоспроможності промисловості Співтовариства;

(n) сприяння дослідженням і технологічному розвитку;

(o) заохочення створення та розвитку транс'європейських мереж;

(p) внесок у досягнення високого рівня охорони здоров'я;

(q) внесок у розвиток освіти, професійного навчання та культуру Держав-членів;

(r) політику у сфері розвитку співробітництва;

(s) асоціацію із заморськими країнами і територіями з метою розширення торгівлі та сприяння спільному економічному і соціальному розвитку;

(t) внесок у зміцнення захисту прав споживачів;

(u) заходи у сферах енергетики, соціального захисту й туризму.

2. У всіх сферах діяльності, визначених цією статтею, Співтовариство має на меті ліквідувати нерівність і підтримувати рівноправність між чоловіками та жінками.

РОЗДІЛ XVII

(колишній Розділ XIV)

ЕКОНОМІЧНЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗГУРТУВАННЯ

Стаття 158 (колишня стаття 130a)

З метою забезпечення всебічного гармонійного розвитку Співтовариство розвиває та здійснює дії, спрямовані на зміцнення економічного та соціального згуртування.

Зокрема, Співтовариство має на меті скорочення відмінностей між рівнями розвитку окремих регіонів та зменшення відсталості регіонів, що знаходяться у найменш привабливих умовах, чи островів, включаючи сільські регіони.

Стаття 159 (колишня стаття 130b)

Держави-члени здійснюють свою економічну політику і координують її таким чином, щоб допомагати у досягненні цілей, зазначених у статті 158. Формулювання і втілення політики та дій Співтовариства і створення внутрішнього ринку повинні брати до уваги цілі, зазначені у статті 158, і вносити свій вклад у їх досягнення. Співтовариство також підтримує досягнення цих цілей шляхом участі у діяльності структурних фондів (Європейський фонд орієнтації та гарантій для сільського господарства, Відділ управління, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд регіонального розвитку), Європейського інвестиційного банку та інших існуючих фінансових інструментів.

Комісія кожні три роки подає звіт Європейському Парламенту, Раді, Економічному і Соціальному Комітету та Комітету регіонів щодо прогресу, досягнутого у справі розвитку соціального та економічного згуртування завдяки різним засобам, визначеним у цій статті. За необхідності, звіт супроводжується відповідними пропозиціями.

Якщо виникає необхідність певних дій за межами Фондів та без шкоди для заходів, вжитих у рамках інших видів політики Співтовариства, вони можуть бути схвалені Радою, яка діятиме відповідно до процедури, зазначеної у статті 251, та після консультацій з Економічним і Соціальним Комітетом і Комітетом Регіонів.

Стаття 160 (колишня стаття 130c)

Європейський фонд регіонального розвитку має за мету допомагати в подоланні головних регіональних дисбалансів в межах Співтовариства шляхом участі в розвитку та структурному пристосуванні регіонів, які відстали у своєму розвитку, та у переорієнтації занепадаючих промислових регіонів.

Стаття 161 (колишня стаття 130d)

Рада, не порушуючи положення статті 162, і на підставі одноголосно прийнятого рішення, за пропозицією Комісії і після отримання згоди від Європейського Парламенту та консультацій з Економічним і Соціальним Комітетом та Комітетом регіонів, визначає завдання, пріоритетні напрями та організаційну структуру структурних фондів, до якої можуть входити групування цих фондів. Рада, діючи згідно з аналогічною процедурою, також визначає загальні правила, які застосовуватимуться до них, та положення, виконання яких необхідне для забезпечення їх ефективності і координації діяльності фондів між собою та з іншими існуючими фінансовими інструментами.

Фонд згуртування, утворений Радою відповідно до тієї ж процедури, забезпечує фінансові внески для реалізації проектів у сфері охорони навколишнього середовища і транс'європейських мереж в сфері транспортної інфраструктури.

Із 1 січня 2007 року Рада діятиме кваліфікованою більшістю за пропозицією Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту і консультацій з Економічним і Соціальним Комітетом та Комітетом Регіонів, якщо на цю дату будуть прийняті багаторічна фінансова перспектива, що застосовуватиметься з 1 січня 2007 року, та міжінституційна угода, що її стосується; в іншому разі процедура, визначена в цьому пункті, застосовуватиметься з дати прийняття названих документів.

Стаття 162 (колишня стаття 130e)

Втілення рішень стосовно Європейського фонду регіонального розвитку здійснюється Радою, яка діє відповідно до процедури, зазначеної у статті 251, і після консультацій з Економічним і Соціальним Комітетом та Комітетом регіонів.

Стосовно таких інституцій як Європейський фонд керівництва та гарантій для сільського господарства, рішення Відділу управління та Європейського соціального фонду продовжують застосовуватися відповідно до статей 37 і 148.

Поняття «Регіон»

Взагалі щодо самого поняття “регіон” в Європі є низка різних точок зору. Статистичне бюро ЄС (Євростат) виділяє три ієрархічні рівні територіальних утворів (Nomenclature of Units for Territorial Statistics) – NUTS-1 (одиниці, найбільш наближені до німецьких федеральних земель), NUTS-2 (регіони, наближені до

німецьких повітів), NUTS-3 (одиниці величини французьких департаментів), NUTS-4 (стосується лише окремих країн, охоплюючи одиниці, що відповідають англійським графствам), NUTS-5 (найменші територіальні одиниці – комуни та муніципії). Комітет регіонів використовує іншу робочу класифікацію, наближену до адміністративно-територіального поділу.

Зв'язок між рівнями територіальних статистичних одиниць (NUTS) та адміністративним поділом у країнах-членах ЄС (ЄС-15)

Держава	Кількість регіонів за рівнями статистичної номенклатури				
	NUTS I	NUTS II	NUTS III	NUTS IV	NUTS V
Австрія	3 (групи союзних країн)	9 ландів (land)	35 (групи округів Bezirken)	—	2351 комуна
Бельгія	3 регіони	11 (10 провінцій + столиця країни)	43 адміністративні округи	—	589 комун
Данія	1 (ціла країна)	1 (ціла країна)	15 графств	—	276 комун
Фінляндія	2 (континентальна частина + Аландські острови)	6 Suuralueet (провінцій)	19 регіонів (груп комун)	88 Seutukunnat (міжкомунні спілки)	455 комун
Франція	9 (8 ZEAT*+ заморські департаменти включно)	26 регіонів (22 метрополітарні + 4 заморські)	100 департаментів (96 метрополітарні + 4 заморські)	—	36664 комуни
Греція	4 (групи регіонів)	13 регіонів розвитку	51 департамент	150 єпархій	5921 комуна
Іспанія	7 (групи автономних товариств)	18 (17 автономних товариств + Мелілья і Сеута)	52 (50 провінцій + Мелілья і Сеута окремо)	—	8077 комун
Нідерланди	4 landsdelen	12 провінцій	40 COROP	—	672 комуни
Ірландія	1 (ціла країна)	1 (ціла країна)	8 регіонів	34 графства	3445 DEEDs/Wards
Люксембург	1 (ціла країна)	1 (ціла країна)	1 (ціла країна)	12 кантонів	118 комун
Португалія	3 (континентальна частина країни + Азори і Мадейра)	7 регіонів (5 регіонів планування і 2 автономні регіони)	30 (групи комун)	305 комун	4208 парафій
ФРН	16 ландів	38 Regierungsbezirke	445 Kreise	—	16176 комун
Швеція	1 (ціла країна)	8 Riksomraden	24 графства	—	286 комун
Великобританія	11 стандартних регіонів	35 груп графств	65 графств (чи відповідні їм одиниці)	485 округів	11095 локальних співтовариств
Італія	11 груп регіонів	20 регіонів	103 провінції	—	8100 комун

ЄС 15	77	206	1031	1074	98433
-------	----	-----	------	------	-------

* ZEAT (*zones d'études et d'aménagement du territoire*) — зони навчання і просторового господарювання, уведені у Франції в процесі реалізації VI національного суспільно-господарського плану (1971-1975).

Джерело: Billet J. Le suivi et la réalisation des contrats de Plan dans le cadre de la planification. Conseil Economique et Social, Direction des Journaux Officiels. — Paris. — 1998. — S. 191–192.

Принципи реалізації регіональної політики ЄС

Існує цілий ряд основних політичних принципів, які лежать в основі проведення регіональної політики в країнах-членах ЄС і таким чином забезпечують увагу до цих питань з боку політичних кругів, що цілком необхідно для досягнення поставлених цілей.

По-перше, важливо, щоб політика мала надійну законодавчу основу. Регіональна політика безсумнівно передбачає вибір району, для якого виділяються ресурси. Дуже важливо, щоб такий вибір втілювався відповідно до існуючого законодавства, забезпечуючи, таким чином, послідовність і прозорість політики, яка проводиться, і щоб результати політики доводились до зведення широких кіл суспільства.

По-друге, проведення регіональної політики повинно бути довгостроковим. Хоча політика часто розглядається як спосіб вирішення невідкладних проблем (наприклад, проблеми безробіття в зв'язку з закриттям виробництв), її основною метою являється вирішення довгострокових структурних задач. Одним з основоположних принципів регіональної політики являється те, що цілеспрямованіше надавати допомогу регіонам, які потерпають від структурних змін, ніж субсидувати пострадавші галузі економіки чи виробництва. Аналогічним чином, політичний акцент робиться на підтримку інвестицій, а не на тривале субсидування.

Третім принципом являється ринкова орієнтація регіональної політики. Ціллю являється допомога в створенні таких умов, при яких ринкові відносини могли б найбільш ефективно розвиватися. Внаслідок цього, ініціативи регіональної політики спрямовані на вдосконалення структури ринкових відносин і не входять в протиріччя з ними. Ціллю являється не просто створення робочих місць, а створення надійних і привабливих можливостей отримання роботи.

Четвертим аспектом регіональної політики являється її просторова спрямованість. Це слідує вже з самого терміну. Бюджетні обмеження вимагають робити вибір між районами, в які будуть спрямовані ресурси.

Згідно з класифікацією регіональної політики ЄС визначено такі базові критерії:

- субсидіарність;
- децентралізація;
- партнерство;
- програмування;
- концентрація;
- доповнюваність.

Субсидіарність – принцип, за яким вищі суспільні одиниці мають право і повинні розв'язувати лише ті проблеми, на виконання яких не здатні нижчі структури. Згідно з Маастрихтською угодою, цей принцип є базовим для ЄС: “ У сферах, які не входять до окремої юрисдикції Співтовариства, воно згідно принципу субсидіарності починає свою діяльність лише в тому випадку, коли буде неможливо достатньою мірою досягнути цілі визначених заходів на рівні держав-членів, і тому в силу їх масштабу чи дієздатності можуть бути здійснені ефективніше на рівні Співтовариства”.

Децентралізація – перерозподіл повноважень регіонів з метою їх ефективного використання та заохочення регіональних ініціатив, оптимізації практичного вирішення питань саме на регіональному рівні, а також розмежування функцій та повноважень між різними рівнями управління ЄС.

Партнерство – співробітництвом між суб'єктами різних рівнів адміністративно-територіальних одиниць (ЄС, держава, регіон) з часу визначення мети до завершення реалізації конкретного проекту. Цей принцип базується на тій умові, що діяльність та розвиток регіонів може здійснюватися лише тоді, коли суб'єкти співробітництва постійно та послідовно співпрацюють з метою досягнення спільної мети. Вертикальний сегмент цього співробітництва відображає також і головну умову, специфіку взаємозв'язків, а саме: Євросоюз та держави-члени мають визначити цілі та розробити стратегічні плани розвитку спільно з регіонами із якнайширшим залученням громад, місцевих ініціатив, економічних та політичних суб'єктів регіонів. Важлива також співпраця у площині регіон–регіон, як розвиток транскордонного співробітництва, та співпраця локальних територіальних одиниць.

Програмування – розробка на основі партнерства стратегій розвитку з урахуванням пріоритетних довгострокових та короткострокових цілей. У регіональній політиці Європейського

Союзу принцип партнерства визначає пріоритет інвестування не окремих проектів чи дій, а програм, які мають глибинний вплив на розвиток усього регіону. Стратегія територіального програмування базується на чітко розробленій системі цілей, бо слід урахувати як інтереси регіонів, громад у контексті сприяння просторовій ефективності, так і доцільність врахування загальнонаціональних пріоритетів як сприяння розвитку національної економіки.

Концентрація, доповнюваність. Фінансові ресурси, які надає ЄС окремим державам—членам чи суб'єктам територіального, регіонального розвитку, мають бути доповнені за рахунок місцевих джерел. Головна умова – кооперування та ефективне використання ініціатив; пошук та розвиток власних джерел фінансування програм регіонального розвитку. Зазвичай 50 % проекту фінансує держава-член ЄС, а внесок депресивних регіонів становить мінімум 20 відс. Отже, весь тягар додаткового фінансування лягає на національні бюджети. Ефективна реалізація принципів концентрації та доповнюваності в регіональній політиці Європейського Союзу має подвійну мету, що передбачає: посилення та концентрацію наявних ресурсів задля сприяння реалізації визначених цілей регіонального розвитку; виявлення таких територіальних одиниць, які мають однакові чи подібні проблеми (низьку частку доходів, великий рівень безробіття тощо), що важливо для створення статистичної бази найвідсталіших регіонів.

Фінансові механізми регіональної політики (структурні фонди)

Основними механізмами Співтовариства в сфері регіонального розвитку являються чотири Структурних Фонди: Європейський Фонд регіонального розвитку (European Regional Development Fund - ERDF), Європейський соціальний фонд (European Social Fund - ESF), Європейський фонд орієнтації і гарантій в сфері сільського господарства (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund - EAGGF) (як структурний фонд виступає тільки секція орієнтації); Фінансовий інструмент підтримки рибальства (Financial Instrument for Fisheries Guidance - FIFG), кожен з яких вирішує специфічні завдання і діє в своїй галузі економіки. Додаткова допомога найбільш слаборозвиненим країнам здійснюється через Інтеграційний фонд з метою співпраці їх зусиллям, спрямованих на зближення економічних систем країн-членів і на створення єдиної грошової системи ЄС. Крім

цього, в Співтоваристві діють ще 13 менш масштабних ініціатив (які фінансуються за рахунок Структурних Фондів), спрямованих на вирішення проблем в конкретних районах чи секторах економіки, які, як вважається недостатньо охоплені іншими програмами.

Регіональна політика ЄОВС

Загалом регіональна політика ЄОВС зводилася до реконверсії промисловості в кризових регіонах вугільної промисловості й металургії та реадaptaції робочої сили. Формально це було зафіксовано ще в установчому Паризькому договорі (1951 р.), а в 1960 р. підведено під ці дії фінансову основу і засоби на регіональний розвиток почали формуватися в операційному бюджеті Співтовариства.

Пошук шляхів розв'язання регіональних проблем у 1960-х рр.

Серед тогочасних документів, що визначали шляхи формування регіональної політики, варто відзначити рапорт Мотте (1960 р.), а також рапорти Біркельбаха (1963 р.) та Россі (1964 р.), котрі побачили світ після першої конференції з регіональних питань, організованої Європейською комісією у грудні 1961 р. У першому містилася пропозиція створення дорадчого комітету з питань регіонального розвитку і започаткування роботи в напрямі європейської регіональної політики. Другий містив висновки перспектив фінансування регіональної політики, а рапорт Россі містив концепцію регіональної політики Спільнот як такої, що повинна стосуватися європейського плану просторового розвитку. Пізніше Європейська комісія запропонувала урядам країн-членів меморандум із вказаними шляхами розвитку регіональної політики (1965 р.). Відомий також рапорт Берсані (травень 1966 р.), де було розроблено, окрім іншого, напрями адаптації аграрного фонду до потреб регіонального розвитку.

Утворення перших інституцій у галузі регіональної політики ЄС

Певних зрушень вдалося досягнути завдяки об'єднанню виконавчих органів ЄАВС, ЄЕС і Євроатому. У результаті в 1968 р. утворено Генеральну дирекцію регіональної політики (Гендиректорат XVI), відповідальну за питання регіонального розвитку.

Регіональна політика до 1975 р.

До 1975 р. ЄЕС обмежувалася вибірковою підтримкою окремих акцій у напрямі регіональної політики, які здійснювалися окремими країнами-членами. Ця діяльність не мала програмного характеру, не було інтегрованої концепції.

Утворення ЄФРР

Після входження в 1973 р. до Співтовариств Данії, Великобританії та Ірландії з'являється новий потужний стимул до розвитку регіональної політики. Піком стало створення, відповідно до розпорядження Ради міністрів № 724/75, 18 березня 1975 р. ЄФРР – Європейського фонду регіонального розвитку (European Regional Development Fund, ERDF) у підпорядкуванні Ради Співтовариств.

Фонд виник на підставі ст. 235 Римського договору і був значною мірою ініційований зусиллями Італії та Ірландії, а також ревізії умов членства в ЄЕС Великобританією у 1974–1975 рр.

Утворення Комітету регіональної політики

Разом із ЄФРР утворений також Комітет регіональної політики, який повинен був аналізувати проблеми регіонального розвитку і формувати пропозиції щодо їх вирішення та засоби реалізації. До складу комітету увійшли по два представники від кожної країни-члена, а також представники Єврокомісії.

Хто приймає рішення щодо розподілу засобів ЄФРР?

Виконавчі рішення стосовно ЄФРР приймає Рада ЄС, діючи згідно з процедурою, визначеною в ст. 252 (189) ДЄС у погодженні з Комітетом регіонів та Економічним і соціальним комітетом.

Розпорядження щодо виділення коштів із засобів Фонду ухвалює Рада ЄС (кваліфікованою більшістю голосів), на подання Європейської Комісії та за підтримки Європейського Парламенту.

Для чого було утворено ЄФРР?

Новостворений фонд мав допомагати у вирівнюванні найбільших регіональних диспропорцій у співтоваристві, розвитку низькорозвинутих і реконверсії занепадаючих промислових регіонів.

Але у перші роки своєї діяльності він сприймався як інструмент упорядкування наслідків першого розширення.

Головні принципи діяльності ЄФРР

Головними принципами діяльності утвореного у 1975 р. ЄФРР були:

- доповнюючий характер фінансової допомоги, що полягає у субсидуванні діяльності підприємств, а також публічних інфраструктурних інвестицій у розмірі, відповідно, 20 % і 30 % (а в окремих випадках до 40 %) загальної вартості;
- обмеження субсидій винятково до заходів, що пов'язані з програмами регіонального розвитку в країнах-членах і які не користуються допомогою інших фондів;
- орієнтація допомоги винятково на регіони, охоплені регіональною політикою держав;
- застереження щодо підтримування подань на субвенції виключно від держав, а не від суб'єктів господарювання чи територіальних самоврядувань;
- принцип публічного оголошення країнами-членами квот і призначення регіональних субвенцій.

Після реформи Структурних Фондів в 1988 році, їх діяльність почала базуватися на деяких ключевих принципах:

- концентрація ресурсів в найбільш потребуючих регіонах і групах регіонів – і особливо в регіонах, які відносяться до так званої Цілі 1 (структурно відсталі регіони). Сюди також входять і регіони, які відносяться до Цілі 2 (промислові регіони, які приходять до занепаду), Цілі 5b (сільські райони) чи Цілі 6 (райони з низькою густиною населення);
- фінансування розглядається швидше як довгострокова програма, а не як одноразовий проект;
- політика втілюється шляхом встановлення відносин партнерства між Європейською Комісією, національним керівництвом і місцевою та регіональною владою;
- принцип доповнення, коли фінансування на рівні ЄС доповнює, а не замінює собою ресурси, які асигнуються на дані цілі на національному рівні; і

принцип субсидіарності, при якому управління ресурсами здійснюється на самому нижчому залежно від ситуації

адміністративному рівні – регіональному, національному чи європейському

У перші роки діяльність ЄФРР полягала у:

фінансуванні державних регіональних програм – головним чином на розвиток інфраструктури, а також на фінансування підприємств, виділених за внутрішньонаціональними критеріями. Зовсім не були охоплені приватні інвестори.

Коли було започатковано інтегровані програми?

У 1979 р., що давало змогу поєднати з метою вирішення завдань регіонального розвитку засоби Спільнот, держав-учасників, їх регіональних та локальних органів, також приватних. Від цього ж року Комісія була зобов'язана готувати періодичні звіти про соціально-економічну ситуацію в регіонах Європи (реально рапорти публікувалися кожні 3 – 5 років).

Коли Європейська Комісія отримує інструмент для власної інтервенційної діяльності в галузі регіонального розвитку?

Від 1980 р.– до її власної диспозиції передається частка у 5 % ЄФРР – позаквотові засоби.

Які регіони першими отримали підтримку від ЄФРР?

Протягом перших десяти років існування ЄФРР понад 90 % його засобів отримали передусім Італія та Великобританія, а також Франція, Ірландія, Греція. Щодо власне регіонів, то найбільшу допомогу отримали італійський південь, провінційні регіони Греції та Ірландії, Північна Ірландія та Гренландія.

Перша реформа ЄФРР

У 1984 р. здійснено реформу ЄФРР, пов'язану із необхідністю конкретизації критеріїв визначення регіонів для допомоги та формування системи однорідних статистичних даних. Було прийнято засаду поступового заміщення субвенційованих інвестиційних проектів дофінансуванням проектів. До 1987 р. передбачалося охопити цими програмами щонайменше 20 % засобів регіонального фонду. Також були офіційно включені до програми ЄФРР інтегровані програми розвитку, суть яких полягала у концентрації всіх можливих засобів (фондів Співтовариств, засобів національного та самоврядного

рівнів, приватних інституцій) на внутрішньорегіональних цілях, скоординованій інтервенції різних суб'єктів у різних галузях

На подібних умовах у 1985 р. започатковано інтегровані середземноморські програми. Загалом від 1985 р. дії зосереджені на мобілізації ендогенних чинників розвитку регіонів на відміну домінуючому до того зовнішньоінвестиційному підходові.

Друга реформа ЄФРР

Друга, ґрунтовніша, реформа структурних фондів відбулася у 1988–1989 рр. Справжній перелом у регіональній політиці стався у зв'язку із реалізацією положень Єдиного європейського акту (1987) та, не в останню чергу, із вступом до ЄЕС нових членів – Греції, Іспанії та Португалії. Йдеться насамперед про розробку нових підходів у фінансуванні структурної політики, підстави яких окреслено у рамках “Першого пакету Делора”. Ці зміни полягали у подвоєнні засобів структурних фондів протягом 6 років (до 1993 р.) та, що найголовніше, у договірному санкціонуванні регіональної політики Співтовариств. Завдяки ЄЄА її було включено до Римського договору як новий розділ XIV (тепер XVII), присвячений “згуртованості економічній і соціальній”. У цьому розділі три структурні фонди (Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд орієнтації і гарантій у сфері сільського господарства) були окреслені як інструменти регіональної політики. ЄФРР було відведено роль коригування головних просторових диспропорцій у Співтовариствах шляхом підтримки структурних перетворень у відсталих і реконверсії у старих промислових регіонах.

Безпосередньою причиною реформування європейської регіональної політики була перспектива виникнення єдиного ринку і пов'язані з нею побоювання щодо посилення міжрегіональної нерівномірності у зв'язку із прогнозованим зростанням конкуренції.

Утворення Комітету розвитку і реконверсії регіонів

У процесі реформування регіональної політики (1988-89 рр.) було ліквідовано утворений 1975 року Комітет регіональної політики та утворено натомість Комітет розвитку і реконверсії регіонів як консультативний орган Єврокомісії у питаннях управління засобами ЄФРР.

Третя реформа структурних фондів

Після підписання Маастрихтського договору надійшла черга наступної широкомасштабної реформи структурних фондів. У привілейованому становищі знову виявилися найменш заможні країни, на користь яких знову було збільшено фінансові квоти (ці країни, насамперед Іспанія, поставили у залежність від подвоєння засобів у рамках структурного фінансування свою підтримку монетарної унії). Важливу роль у реалізації фінансових інструментів регіональної політики було відведено Європейському інвестиційному банку. Новий етап регіональної політики цілком залежав від реалізації “II пакету Делора” – тогочасного плану фінансового розвитку. В Маастрихті було ініційовано діяльність із розбудови транспортної інфраструктури при одночасному дотриманні високих норм щодо збереження природного середовища. З цією метою було засновано Фонд згуртування (Cohesion Fund). Завданням фонду було також полегшення приготування до економічного та монетарного союзу країнам із показником ВВП на мешканця до 90% від середнього у ЄС.

Маастрихтським договором посилено також роль парламенту в окресленні пріоритетів регіональної політики та координації структурних фондів.

Реформа регіональної політики у кінці 1990-х рр.

Черговий етап регіональної політики ЄС пов’язаний із представленим у 1997 р. “Пакетом Сантера” – Агендою 2000 (Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union). Характерними рисами чергового (сучасного) етапу регіональної політики стали:

- зміцнення засади концентрації;
- редукція цілей європейської регіональної політики (від 6 до 3);
- зменшення кількості співтовариських ініціатив.

Уперше від започаткування спільної регіональної політики було скорочено квоту видатків на потреби регіонального розвитку – з 36 % до 26 % бюджету ЄС, що стало наслідком непорозумінь щодо перспектив сільськогосподарської політики, а також незгоди окремих країн на збільшення спільного бюджету за їх рахунок (Німеччина, Франція, Великобританія). Таким чином видатки було заморожено на рівні до 85 млрд євро на період до 2006 р. Водночас відзначимо, що значні квоти було передбачено на користь країн ЦСЄ – перспективних

членів Співтовариства (на рівні до 80 млрд євро). У цілому ж на період до 2006 р. не передбачено суттєвих змін щодо головних положень регіональної політики. Найбільшу увагу, однак, приділено питанням ефективності використання засобів структурних фондів.

Мета регіональної політики ЄС

Головна мета регіональної політики ЄС формулюється як зміцнення економічної та соціальної єдності в межах Союзу, що досягається насамперед засобами власне регіональної політики, а також інших галузей політики – структурної, сільськогосподарської, соціальної, ринку праці. Важливими завданнями є узгодження регіональної політики з іншими видами політики, а також координація регіональної політики, що реалізується в окремих країнах-членах Союзу.

Частка фінансування регіональної політики у бюджеті ЄС

Про значення регіональної політики свідчить динаміка фінансування регіонального розвитку. У видатковій частині бюджету ЄС ця політика виносила у 1988 р. 17,5 %, у 1993 р. – 21,3 %, у 1999 р. – 36 %, у 2006 – 26 % і посідала друге місце після політики підтримки сільського господарства.

Поняття відсталого регіону

Для сприяння більшій цілеспрямованості та прозорості фінансування відсталих регіонів і класифікації найвідсталіших регіонів ЄС, у 1983 році були визначені єдині критерії з „проблемних“ регіонів ЄС:

- з рівнем ВВП на душу населення нижче середнього по ЄС;
- з мінімумом у 20 відс. зайнятості населення в депресивних галузях економіки, хоча в деяких галузях проходять зміни;
- з більшою часткою зайнятості населення у сільському господарстві, ніж в інших регіонах держав-членів ЄС;
- з високим рівнем безробіття (мінімум 3,5 відсотка), а також не менше, ніж на 20 відс. вище середнього по країні;
- із стійким негативним сальдо міграцій.

Які масштаби фінансування заходів структурної політики ЄС на 2000-2006 рр.

На 2000-2006 роки заплановано витратити більше третини бюджету ЄС, що становить 213 млрд євро, на подолання розриву в розвитку регіонів і відмінностей в умовах проживання людей:

- 195 млрд євро будуть витрачені через 4 Структурних фонди;
- 18 млрд євро надано в розпорядження Фонду Згуртування.

Видатки структурних фондів у 2000 – 2006 рр. (у млн євро) за основними цілями регіональної політики

Країна	Ціль 1	Видатки в перехідний період на Ціль 1	Ціль 2	Видатки в перехідний період на Ціль 2 і 5b	Ціль 3	Інше (крім Цілі 1)	Разом	
							Млн євро	%
Австрія	261	0	578	102	528	4	1473	0,9
Бельгія	0	625	368	65	737	34	1829	1,0
Велика Британія	5085	1166	3989	706	4568	121	15635	8,5
Голландія	0	123	676	119	1686	31	2635	1,4
Греція	20961	0	0	0	0	0	20961	11,4
Данія	0	0	156	27	365	197	745	0,4
Ірландія	1315	1773	0	0	0	0	3088	1,7
Іспанія	37744	352	2553	98	2140	200	43087	23,5
Італія	21935	187	2145	377	3744	96	28484	15,5
Люксембург	0	0	34	6	38	0	78	0,0
Німеччина	19229	729	2984	526	4581	107	28156	15,3
Португалія	16124	2905	0	0	0	0	19029	10,4
Фінляндія	913	0	459	34	403	31	1836	1,0
Франція	3254	551	5437	613	4540	225	14620	8,0
Швеція	722	0	354	52	720	60	1908	1,0
ЄС у цілому	127543	8411	19733	2721	24050	1106	183564	100,0

Джерело: Irena Pietrzyk. Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2002. – S. 149.

Основні цілі регіональної політики ЄС

Згідно сучасної регіональної політики ЄС виділяють три основні цілі:

1 – сприяння структурній перебудові та розвитку відсталих регіонів (Objective 1) – передбачає стимулювання розвитку і структурного вдосконалення відсталих у господарському відношенні

регіонів (вартість ВВП на особу в яких становить менш 75 % від середнього по Союзу);

2 – соціальна та економічна трансформація (конверсія) депресивних регіонів (Objective 2) – підтримка господарської та соціальної конверсії промислових, сільських і залежних від рибальства територій зі структурними проблемами;

3 – адаптація та модернізація освіти, навчальних програм та проведення політики зайнятості в регіонах, які не підпадають під дію Мети №1 (Objective 3).

***Населення регіонів, які підпадають під дію Мети №1
(мільйонів осіб)***

D	14,153	IRL	0,965	FIN	1,076
EL	10,476	I	19,302	SV	0,452
E	23,219	A	0,275	UK	5,079
F	1,644	P	0,275	CZ	9,095
EE	1,379	HU	10,238	LT	3,531
LV	2,391	MT	0,387	PL	38,654
SI	1,986	SK	4,779	EU 25	155,697

Джерело: Objective 1. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int

Населення регіонів, які підпадають під дію Мети №2

Держава	Населення (млн чол.)	Відсоток від загальної кількості населення
Бельгія	1,27	12
Данія	0,54	10
Німеччина	10,30	13
Іспанія	8,81	22
Франція	18,77	31
Італія	7,40	13

Люксембург	0,11	28
Нідерланди	2,33	15
Австрія	1,99	25
Фінляндія	1,58	31
Швеція	1,22	14
Велика Британія	13,84	24
Кіпр	0,20	30
Чехія	0,36	3,5
Словаччина	0,17	3,3
ЄС-25	68	15

Джерело: Objective 2. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int

Цілі регіональної політики у 1994-1999 рр.

Основним принципом Структурних Фондів є принцип *концентрації*. У зв'язку з цим їх політика у 1994-1999 роках (пакет Делора) була зосереджена на вирішенні ряду ключевих завдань регіонального, соціального і галузевого характеру:

Ціль 1 – структурна реорганізація і розвиток слаборозвинених територій;

Ціль 2 – перетворення регіонів, які серйозно постраждали від спаду промислового виробництва;

Ціль 3 – боротьба з довготривалим безробіттям і допомога в працевлаштуванні молоді і осіб, які втратили роботу;

Ціль 4 – надання допомоги безробітним робочим в адаптації до нових умов і нової системи промислового виробництва шляхом їх перенавчання;

Ціль 5а – прискорення структурних перетворень в сільському господарстві і рибному промислі;

Ціль 5b – сприяння в розвитку сільських;

Ціль 6 – сприяння розвитку регіонів з надзвичайно низькою густиною населення.

Чотири з цих семи Цілей (Цілі 1, 2, 5b і 6) мають визначені просторові обмеження, в той час як для Цілей 3, 4 і 5a не існує таких явно виражених просторових обмежень.

Комунітарні джерела фінансування розвитку регіонів ЄС

Одним із найважливіших структурних фондів фінансування розвитку регіонів Союзу є Європейський фонд регіонального розвитку. Крім засобів з ЄФРР, регіони можуть розраховувати на ряд інших видів фінансової допомоги, що виділяється ЄС. Серед них:

- дотації та кредити для територій вугільної промисловості й металургії з фондів ЄАВС;
- позички з Європейського інвестиційного банку та інших фондів ЄС;
- низьковідсоткові позички під егідою Європейської валютної системи на проекти, що реалізуються в Ірландії та Італії;
- дотації з Європейського соціального фонду, а також з Європейського фонду орієнтації та гарантій сільського господарства.

Регіональний і сільськогосподарський фонди, а також секція Європейського фонду орієнтації, відомі під спільною назвою Структурних фондів Союзу.

Головний напрям у регіональній політиці ЄС

Основне місце в європейській регіональній політиці займає питання інтенсифікації розвитку відсталих регіонів (Мета №1). Згідно принципів свого існування ЄС працює над “забезпеченням гармонійного розвитку”, і особливо прагне подолати прірву між рівнями розвитку регіонів. Ось чому 70% коштів Структурних фондів направляється до відсталих регіонів, які є місцем проживання 22% населення ЄС

Які регіони підпадають під дію Мети №1

Згідно регіональної політики, затвердженої на період 2000-2006 років, до регіонів, які підпадають під дію Мети №1, відносяться:

- регіони, в яких виробництво ВВП на душу населення складає менше 75% від середнього рівня в країнах-членах ЄС;
- сім “найбільш віддалених регіонів”: чотири заморських департаменти Франції (Гваделупа, Мартиніка, Французька Гвіана, Реюньон), Канарські острови, які є частиною Іспанії, та португальські острови Азора і Мадейра;
- малозаселені райони Фінляндії і Швеції (густота населення складає менше ніж 8 чоловік на 1 км²): Північна, Центральна й Східна Фінляндія та Північно-Центральна Швеція, Центральна і Верхня Норландія;

- Німеччина: Бранденбург, Макленбург-Західна Померанія, Саксонія, Саксонія-Анхальт, Тюрінгія;
- Греція: вся територія.
- Іспанія: Галіція, Астурійське князівство, Кастиль-Леон, Кастиль-Ла Манш, Екстремадура, Валенсія, Андалусія, Мурція, Сеута-Мелілья;
- Італія: Кампанія, Апулія, Базиликата, Салабрія, Сіцилія, Сардинія;
- Ірландія: Бодер, Мідленд, Вестерн;
- Австрія: Бургенланд;
- Португалія: Північ, Центр, Алентейо, Альгарве.
- Велика Британія: Південний Йоркшир, Західний Уельс і Велейс, Корнвіль і острова Сілі, Мерсейсайд.
- Литва: вся територія;
- Латвія: вся територія;
- Естонія: вся територія;
- Угорщина: вся територія;
- Польща: вся територія;
- Словенія: вся територія;
- Чехія: вся територія;
- Мальта: Мальта.

Головні напрями фінансування регіонів

Період 2000-2006 років створив нові виклики і можливості відсталим регіонам в 114 програмах, які підготовлені національними та регіональними відомствами разом з Європейською Комісією. Всі програми фокусують свою увагу на трьох аспектах, які є невід’ємною частиною забезпечення майбутнього розвитку регіонів:

- розвиток інфраструктури (28% фондкових коштів), половина фінансування якої припадає на транспортну інфраструктуру;
- поліпшення людських ресурсів (30% фондкових коштів), де пріоритет надається політиці зайнятості, освіті та навчальним програмам;

допомога виробничим секторам економіки (42% фондкових коштів).

Крім того, Структурні фонди відіграють ключову роль у підтримці захисту навколишнього середовища. Велика сума коштів направляється на вдосконалення доступу до переферійних районів і розвиток тренінгів, на дослідження та інновації, які є невід’ємною

частиною нової економіки знань. Розраховано, що 5-6 млрд євро будуть спрямовані на розвиток інформаційного суспільства. Також будуть проводитись заходи по підтримці малих підприємств, які також впливають на розвиток нових технологій.

Чи ефективна регіональна політика?

Дослідження проблем розвитку ЄС засвідчують, що з 1988 року у відсталих регіонах спостерігалось економічне зростання. Так, з 1988 року по 1998 рік в шести країнах (Мета №1) відбулось зростання ВВП на душу населення з 63% до 70% порівняно з середнім показником ЄС-15. Деякі регіони досягнули значного прогресу, наприклад, нові землі Німеччини (ВВП на душу населення по відношенню до середнього показника ЄС зросло з 37% в 1991 році до 68% в 1999 році) та Ірландія (з 64% в 1988 році до 119% в 1999 році). Протягом цього періоду такі регіони як Лісабон, Північна Ірландія, Бургенланд і Флеволанд подолали 75% рівень ВВП на душу населення по відношенню до середнього показника ЄС. Та все ж таки, існують регіони, в яких не відбулось значного покращення, а навпаки – спад ВВП на душу населення з 1988 року по 1999 рік: Центральна Македонія (з 63% до 60% середньоєвропейського показника), Континентальна Греція (з 72% до 64%), Пелопонес (з 58% до 57%) в Греції, Мезогірно (з 69% до 68%) в Італії та райони Месеїсайду і Хайленд (з 80% до 75%) у Великій Британії.

Слід відмітити, що темпи економічного зростання у відсталих регіонах Греції, Іспанії, Ірландії і Португалії перевищують середньорічні темпи зростання ЄС починаючи з 1994 року. Так, наприклад, в Ірландії зростання ВВП на душу населення перевищило в чотири рази зростання в ЄС (8% на рік проти 2% в ЄС). Як результат, в 2001 році ВВП на душу населення в цій країні перевищив на 17 % середній показник ЄС. Ірландський приклад демонструє ефективність підтримки Структурних фондів, поєднану з національною політикою, що орієнтувалася на економічне зростання.

Взагалі, всі регіони, які підпадають під дію Мети №1, протягом періоду 1988-2001 років продемонстрували вищий рівень економічного зростання серед інших країн ЄС. Особливо це було помітно в країнах Згуртування – Іспанії, Португалії, Греції, Ірландії (3% ріст ВВП на душу населення проти 2% в країнах ЄС вцілому), в яких знаходиться більше половини відсталих регіонів.

Что ж торкається регіональної політики Європейського союзу в цілому, то тут досвід реалізації регіональної політики в ЄС-15 показує, що підтримка відстаючих регіонів протягом останніх 10 років не завжди приносила очікувані результати. У своїх звітах Європейська Комісія так і не змогла навести переконливих прикладів наздоганяючого зростання, що виникло завдяки ініціативам ЄС. Чому ж фінансові вливання у відстаючих регіонах не дали яких-небудь відчутних результатів?

Ситуацію, що склалася, пояснюють різними версіями. Одна з них, якої дотримується Європейська Комісія, підкреслює різницю між плануванням проєктів в рамках регіональної політики і їх реалізацією. Оскільки Європейська Комісія має вельми скромні можливості впливу на розподіл засобів і належне виконання проєктів в регіонах, розподіл трансфертів усередині країни часто визначається політичними, а не економічними причинами, від чого страждає загальна ефективність використання засобів Союзу. Відсутність жорсткого контролю над використанням засобів Структурних Фондів часто провокує корупцію і нецільове використання ресурсів.

Рівень безробіття – один з головних факторів регіональної політики ЄС

Регіони, які підпадають під дію Мети №1, мають високий рівень безробіття, що становив 16,6% в 1999 році порівняно з середнім показником ЄС, який складає 9,2%. Найбільш високі показники безробіття спостерігалися в регіонах Іспанії (19,3% в 1999 році), Французьких заморських територіях (32%), Італії (22,4%) і в нових землях Німеччини (16,7%). В 25 регіонах 60% безробітних – це люди, які не працюють протягом вже тривалого часу, молодіжне безробіття становить 47%, і тільки 30% жінок працюючого віку мають роботу.

Така ситуація пов'язана з надзвичайно низькою зайнятістю робочої сили, спричиненою вузькими можливостями в секторі зайнятості та створенням нових робочих місць в інших сферах економіки. Хоча зростання рівня зайнятості відбувається швидше ніж в середньому по ЄС. З середини 1990-их років кількість працівників у відсталих регіонах зростала в середньому на 1,5% на рік, що є дещо більшим ніж в середньому по країнах ЄС (1%).

Дослідження показали, що структурна трансформація цих територій протягом 1994-1999 років сприяла створенню 700 000 нових робочих місць, було модернізовано 300 000 малих і середній

підприємств. Вони отримали допомогу на вдосконалення виробничих методів і пошук нових ринків збуту.

Рівень виробництва в регіонах

Рівень виробництва в регіонах є досить інертним порівняно з рештою країн-членів ЄС, показник ВВП на 1 працівника зріс з 64% від середнього рівня ЄС в 1988 році до 67% в 1998, але значний прогрес присутній в Ірландії та нових землях Німеччини.

Зменшення різниці в доходах населення по регіонах

Відмінності в доходах та зайнятості в країнах-членах ЄС зменшилися протягом останнього десятиріччя, а саме з середини 1990-их років. В той же час, збільшилась продуктивність в найменш розвинутих країнах ЄС завдяки покращенню їх конкурентоздатності. Та, навіть незважаючи на таку позитивну тенденцію, розрив у розвитку між регіонами залишається, що є свідченням існування структурних проблем на цих територіях. Він значно загострився з вступом до ЄС нових членів.

Хоча економічне зростання нових членів відбувалось швидшими темпами ніж в ЄС-15, як зазначалось вище, диспропорції залишаються значними.

До Мети №1 ввійшли цілі території нових країн-членів і майже 98% їх населення, 2/3 яких живуть в регіонах, де ВВП на душу населення становить менше 50% середнього рінга ВВП країн-членів ЄС-25. Тільки Мальта, Кіпр, Чеська Республіка і Словенія мають ВВП на душу населення більше 60% від середнього показника ЄС-15 в 2002 році. В Польщі, Естонії та Литві він досягає тільки 40% середньоєвропейського показника, а в Латвії – 35%, Болгарії і Румунії – 26%-27% відповідно.

В Чеській Республіці і Словаччині 20% населення живе в найбільш розвинутих районах, де ВВП на душу населення вдвічі більший ніж в найменш розвинутих районах, де також проживає 20% населення країни. Це співвідношення подібне до розриву між регіонами Італії чи Німеччини. В Угорщині рівень ВВП на душу населення в найбільш розвинутих районах з 20% населенням країни в 2,4 рази менший рівня найбідніших регіонів ЄС -15, що є надзвичайно великою диспропорцією, яка не спостерігається в жодній країні ЄС.

Поняття депресивного регіону

Депресивний регіон – у минулому промислово розвинута територія, яка перебуває в процесі структурної перебудови національної економіки або під тиском кон'юнктурних чинників ринку переживає занепад.

Які регіони відносять до депресивних?

До регіонів, які підпадають під дію Мети №2, входять не тільки старі промислові території, а й урбанізовані, сільські території і ті, що інтенсивно займались рибним господарством. На даний момент вони знаходяться в стані занепаду. В цих регіонах проживає 18% населення ЄС, і на їх конверсію направляється 11,5% всіх Структурних коштів (на період 2000-2006 років), що становить 22,5 млрд євро.

Індустріально депресивні регіони

До індустріально депресивних регіонів (8,5% коштів Структурних фондів, призначених для Мети №2) відносять регіони, яким притаманні наступні особливості:

- регіони, де середній рівень безробіття є вищим від середньої величини цього показника в ЄС загалом;
- регіони, де частка промислових робітників у загальній чисельності зайнятих перевищує середній рівень в країнах ЄС (протягом останніх трьох років);
- регіони, де спостерігається різке скорочення робочих місць в промисловості, що призводить до суттєвого загострення проблем безробіття.

Ці території потребують соціально-економічних змін в промисловості та сфері послуг, тут продовжує рости рівень безробіття не тільки в традиційних галузях промисловості (текстильна, автомобілебудівна, вугільна, металургійна промисловості), а й в сфері послуг. Головна увага приділяється розвитку нових секторів економіки та перекваліфікації робітників.

Сільськогосподарські регіони

Сільськогосподарські регіони мають наступні особливості (5,2% коштів Структурних фондів):

- густина населення складає менше 100 чоловік на 1 км² або рівень зайнятості в сільській місцевості щонайменше вдвічі більший від середнього рівня по ЄС;

– рівень безробіття є вищим від середнього рівня по ЄС або, тут спостерігається зменшення населення.

На сільських територіях відбуваються радикальні зміни. Фермерство вже не є основним джерелом зайнятості населення, але поки що воно охоплює переважну частину місцевості, що обумовлює господарське життя районів. Відновлення цих територій та підтримка населення потребує запровадження в регіонах нової конкурентоздатної діяльності, особливо в сфері послуг, що вимагає встановлення тісних зв'язків з урбанізованими центрами.

Урбанізовані регіони

Урбанізовані регіони, які підпадають під дію Мети №2, - це густозаселені території, які характеризуються наступними рисами (1,9% коштів Структурних фондів):

- високий рівень тривалого безробіття, який є вищим від середнього рівня по ЄС;
- високий рівень бідності;
- існування гострих проблем з охорони навколишнього середовища;
- високий рівень злочинності;
- низький рівень освіти серед населення.

Урбанізовані регіони знаходяться в самому центрі економічних, соціальних і територіальних змін. Міста і містечка, що належать до цієї групи, мають великий потенціал розвитку і взаємодіють між собою через об'єднану мережу комунікацій. Тут спостерігаються значні диспропорції, що свідчать про наявність депресивних регіонів, де соціальна деградація і бідність є поширеним явищем. Хоча міста і чинять високий тиск на навколишнє середовище, вони відіграють важливу роль як один з основних напрямів розвитку сільських територій, що знаходяться навколо них. Комунікаційні мережі великих міст можуть стимулювати більш збалансовану і поліцентричну форму розвитку, в якій невеликі містечка й міста можуть відігравати ключову роль.

Депресивні території, які залежать від ведення рибного господарства

До депресивних територій, які залежать від ведення рибного господарства, належать (0,3% Структурних коштів):

- прибережні території, де переважна частина населення зайнята в рибному господарстві;
- райони, яким притаманні соціально-економічні проблеми, пов'язані з реструктуризацією рибного господарства, причиною якої є підвищений рівень безробіття в цьому секторі.

Ультрапериферійні регіони

Таке означення використовується до заморських володінь Франції (Гваделупа, Мартініка, Реюньон), Іспанії (Канарські острови) та Португалії (Азорські острови, Мадейра).

Для допомоги цим регіонам у галузі туризму, природного середовища, малих і середніх підприємств, транспортна і телекомунікаційна інфраструктура) реалізовано спеціальні програми:

- Посейдон (Poseidon) – для заморських департаментів Франції;
- Посейкан (Poseican) – для Канарських островів;
- Посейма (Poseima) – для Азорів та Мадейри;
- Peric (Regis) – для групи ультрапериферійних регіонів.

Структура фінансування розвитку регіональної політики у 1990-х рр.

Протягом 1994-1999 років допомога була сконцентрована в багатьох малих регіонах 12 країн ЄС, де третину всіх спрямованих коштів отримала Велика Британія, Франція – одну четверту, тобто біля 60% фінансування регіонів припадало на ці дві країни. Іспанія та Німеччина разом отримали 20% допомоги і така ж частина коштів була спрямована в інші 8 країн.

Протягом цього періоду витрати на розвиток інфраструктури становили 27% (проти 36% минулого періоду), основна частина їх була спрямована на реконверсію старих промислових районів і побудову нових будівель. Наступні 25% коштів пішли на підтримку бізнесу, що вдвічі перевищило попередні фінансування, і були спрямовані на налагодження доступу малих і середніх підприємств до найновіших видів ділових послуг, консалтингу, забезпечення їх фінансовим інжинірингом, підтримку підприємств при вступі до міжнародної торгівлі та підприємств-початківців. Біля 20% коштів були надані у вигляді підтримки навчальних програм та на розвиток нових здібностей робочої сили. І 10% фінансування становила підтримка науково-технічної сфери.

Щодо джерел фінансування, то завдання Цілі 1 забезпечуються ЄФРР, ЄСФ, ЄФОГСГ, ФІПР; Цілі 2 – ЄФРР, ЄСФ, Цілі 3 – ЄСФ.

Ініціативи ЄС

Значну роль у підтримці співробітництва регіонів у ЄС виконує також реалізація низки спеціальних ініціатив (які фінансуються за рахунок Структурних фондів), спрямованих на вирішення проблем в конкретних районах чи секторах економіки, які, як вважається, недостатньо охоплені іншими програмами. Ці ініціативи діють у форматі програм.

Власне Ініціативи ЄС – це договори, документи, які укладаються Європейською Комісією для реалізації проектів регіонального розвитку. Комісія, визначаючи перспективи співробітництва Європейського Союзу з державами ЦСЄ, відзначає регіональне співробітництво як один із своїх політичних пріоритетів з метою створення політичної стабільності, забезпечення прав людини та демократії, розвитку економічного та торговельного співробітництва.

Ініціативи регіонального розвитку ЄС на 2000-2006 рр.

На період 2000-2006 років було сформовано чотири ініціативи ЄС:

- транскордонна, транснаціональна та міжрегіональна співпраця (Interreg III);
- сталий розвиток міст і міських зон, що занепадають (Urban II);
- розвиток сільських районів через місцеві ініціативи (Leader+);
- боротьба з дискримінацією на ринку праці (Equal).

Фінансування заходів у рамках цих ініціатив становить близько 5,35% загальних ресурсів Структурних фондів

Interreg

Коло питань прикордонного регіонального співробітництва відображене в програмах ЄС із розвитку багатостороннього транскордонного співробітництва „Interreg”. Втілення даних програм у життя здійснюється під егідою Європейської комісії. Функції координатора заходів і проектів транскордонного співробітництва

виконує секретаріат програми „Interreg”. Програма Interreg фінансується передусім з ЄФРР та ЄСФ.

Перша черга Програми підтримки прикордонних регіонів Interregions (Interreg I) була ініційована у 1990 р. під управлінням безпосередньо Європейської Комісії. Програма була орієнтована передусім на підтримку заходів, що слугують міжнародному (головним чином трансрегіональному) співробітництву, як-от інфраструктурні проекти, співробітництво комунальних підприємств, охорона природного середовища, допомога МСП, у галузі водного господарства і енергетики, телекомунікації та ін.

Interreg I (у зв'язку із подібністю завдань часто поєднаний у назві із програмою розвитку транспорту та енергетики у регіонах – Interreg/REGEN) розвивав три напрями діяльності: спільна реалізація транскордонних програм; заходи на користь розвитку транскордонних мереж; утворення інституційних структур.

У 1994 р. рішенням ЄК започатковано другу чергу ініціативи (Interreg II), яка тривала до 1999 р. і була продовженням програми Interreg/REGEN, але включала додатково допомогу галузям туризму і агротуризму, а також міжрегіонального співробітництва у галузі освіти і культури та просторового планування.

Interreg II ґрунтувався на п'ятирічних проектах. Фонди визначали наглядові ради, до складу яких входили представники зацікавлених країн і регіонів. Зазвичай підтримувалися регіони, розташовані на зовнішніх кордонах ЄС (як виняток – на внутрішніх).

Interreg має три рівні: А – транскордонне співробітництво; В – транснаціональне співробітництво; С – міжрегіональне співробітництво.

У 2000 році була запроваджена третя Ініціатива ЄС - Interreg III, метою якої є посилення економічного і соціального згуртування в ЄС, забезпечуючи транскордонне, транснаціональне й міжрегіональне співробітництво та гармонійний розвиток усіх регіонів Союзу.

28 квітня 2000 р. Європейська Комісія започаткувала Interreg III С, третю версію програми, заплановану до 2006 р. у таких галузях: 1) регіональний розвиток, економічна і соціальна конверсія (для регіонів цілей 1 та 2); 2) транскордонне і транснаціональне співробітництво (Interreg III А і III В); 3) розвиток міських агломерацій; 4) нові інноваційні заходи. У рамках Interreg III С

підтримуються три типи проектів: – мікроспівробітництво між принаймні трьома різними регіонами; – поодинокі спеціалізовані проекти; – створення мережі обміну досвідом і трансферу ноу-хау.

Interreg III C доступна для всіх регіонів ЄС, а також для держав, що перебувають на стадії вступу.

Interreg III B (розпочалася осінню 2001 р.) має посилити співробітництво між регіональними і локальними владами для досягнення гармонійного і збалансованого розвитку ЄС у рамках Європейської перспективи просторового планування та покращення інтеграції з регіонами країн-кандидатів.

Urban

Ціль ініціативи Urban – економічне і соціальне відродження міст і передмість, що знаходяться в критичному стані, для забезпечення їх тривалого урбанізованого розвитку.

Ініціатива ЄС Urban, яка вперше була започаткована в 1994 році, підтримує міські території і передмістя застосовувати інноваційні, інтегровані урбаністичні заходи розвитку. На даний час вже можна побачити плоди цих заходів: якість життя покращилась, місцеві учасники визнали важливість підходу інтегрованого міського розвитку. Таким чином, протягом програмного періоду 1994-1999 років ініціатива ЄС Urban була впроваджена на 118 міських територіях, де проживає 3,2 мільйона чоловік, яким було надано 900 мільйонів євро.

Urban II фінансується як Європейською Комісією так і країнами-членами в розмірі 1,6 мільярда євро. Ініціатива покриває територію, де проживає 2,2 мільйона чоловік.

Відповідно до критеріїв країна обирає території, що бажають брати участь в ініціативі Urban II. Кожна територія затверджує стратегію розвитку, яка стає основним документом для переговорів з Комісією про фінансову допомогу для втілення її в життя.

LEADER+

Ініціатива ЄС Leader+ є частиною європейської політики розвитку сільських районів і є другою важливою структурною ціллю Спільної аграрної політики ЄС. Метою ініціативи на період 2000-2006 років є диверсифікація економічної діяльності в сільській місцевості, впроваджуючи інноваційні, інтегровані стратегії територіального розвитку.

З 1991 по 1994 рік ЄС запровадив ініціативу Leader I, згодом до 1999 року - Leader II. Вони відігравали експериментальну роль. Хоча за цей період їм вдалося визначити і втілити в життя інноваційні, інтегруючі місцеві проекти співпраці. Сильними сторонами ініціатив було: мобілізація місцевих учасників у контролюванні майбутнього своїх територій; застосування децентралізованого, інтегрованого підходу територіального розвитку; обмін і передача досвіду через створення розгалуженої комунікаційної мережі; підтримка маломасштабних проектів, чого раніше не спостерігалось.

Ці кроки мали настільки позитивний ефект, що Європейська Комісія вирішила рухатися далі в такому напрямку. Тому на 2000-2006 роки була запропонована ініціатива Leader+ для розвитку сільської місцевості.

EQUAL

Equal – це частина стратегії ЄС присвячена проблемам працевлаштування. Equal має на меті формування нових шляхів подолання усіх форм дискримінації й нерівноправності на ринку праці для людей, які вже мають роботу і, які шукають її на основі транснаціонального співробітництва.

Європейська Комісія формувала програму Equal на 2000-2006 роки на основі досвіду програм ADAPT і EMPLOYMENT, які впроваджувалися в 1994-1999 роках. Фінансування Equal здійснюється як країнами-членами, так і Європейською Комісією через Європейський соціальний фонд. На період 2000-2006 років Європейський соціальний фонд виділив 2847 мільйонів євро на виконання програми Equal.

Розподіл коштів в межах ініціатив ЄС-15, 2000-2006 роки (в мільйонах євро)

Країна-член ЄС	Interreg	Urban	Equal	Leader	Всього
Австрія	202,05	8,53	105,99	78,39	394,96
Бельгія	114,82	21,52	77,29	16,56	230,19
Данія	37,54	5,38	30,91	17,67	91,50
Франція	438,32	103,5	332,33	278,23	1152,4
		4			2
Фінляндія	142,43	5,38	75,08	57,41	280,30
Німеччина	813,71	150,9	534,38	272,71	1771,3
		5			4

Греція	627,32	25,89	108,20	189,90	951,11
Ірландія	92,74	5,38	35,33	49,68	183,14
Італія	470,34	116,5	409,61	294,79	1291,2
		4			8
Люксембур	7,73	0,00	4,42	2,21	14,35
Г					
Нідерланди	385,32	30,25	216,40	86,12	718,09
Португалія	435,01	19,49	118,14	167,82	740,45
Іспанія	993,67	114,3	535,48	515,61	2159,0
		0			6
Швеція	170,03	5,38	89,43	41,96	306,79
Велика	399,68	126,1	415,13	117,03	1058,0
Британія		8			2
комунікативна	51,89	18,03	55,20	44,16	169,29
мережа					
ЄС-15	5382,39	756,7	3143,3	2230,2	11512,
		4	2	4	70

Джерело: Community initiatives and innovative actions. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/comm/regional_policy/index_en.htm

Специфічні програми регіонального розвитку

Поряд з основними ініціативами Європейський Союз проводить ряд програм, які спрямовані на вирішення низки специфічних проблем:

- забезпечення економічної допомоги країнам Центральної та Східної Європи (PHARE);
- перехід до ринкової економіки, підтримка демократії та верховенства права в країнах Східної Європи і Центральної Азії (TACIS);
- допомога країнам Середземномор'я в реформуванні їх економічної і соціальної структури, подоланні екологічних і соціальних наслідків для забезпечення економічного розвитку (Meda);
- допомога країнам Південно-Східної Європи, націлена на забезпечення їх стабільного розвитку й інтеграції до ЄС (Cards).

Програма PHARE

Програму було розпочато в 1989 році після розвалу комуністичних режимів у країнах Центральної та Східної Європи. Вона покликана допомогти цим країнам відбудувати свою економіку. Спершу програма торкалася лише Польщі та Угорщини, але поступово її було розширено.

Згідно наради європейських країн в Ессені (грудень 1994 року) PHARE перетворилася в фінансовий інструмент стратегії підготовки десяти країн-кандидатів Центральної та Східної Європи до вступу в ЄС (Болгарія, Чеська Республіка, Угорщина, Латвія, Литва, Естонія, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія). З 1994 року завдання програми адаптувалися відповідно до першочергових завдань та нагальних потреб кожної з країн-учасниць програми.

– Згідно з пропозиціями “Програми 2000” і наступаючим процесом розширення ЄС, PHARE було переорієнтовано на підготовку країн-кандидатів до вступу в ЄС.

Допомога в межах програми PHARE здійснюється у вигляді грантів, що надаються безпосередньо ЄС чи співфінансуються країнами-членами, Європейським інвестиційним банком, третіми країнами чи іншими установами в приймаючих країнах. Згідно рекомендацій, викладених в „Повістці дня 2000”, PHARE була поступово трансформована в структурний фонд, що має сприяти економічному розвитку.

Наразі оновлена програма PHARE на період 2000-2006 років з бюджетом біля 11 мільярдів євро має два конкретних першочергових завдання, а саме:

- інституційна розбудова;
- інвестування.

Програма TACIS

Програма розроблена Європейським Союзом для нових незалежних держав (колишніх республік Радянського Союзу крім країн Балтії) та Монголії з метою сприяння розвитку гармонійних та міцних економічних і політичних зв'язків між Європейським Союзом та цими країнами. Tacis прямує до цієї мети шляхом надання субсидій для передачі ноу-хау і підтримки процесу переходу до ринкової економіки та демократичного суспільства.

Спеціальні ініціативи, що реалізувалися раніше

“Зайнятість” (Employment) з чотирма підпрограмами: “Негайно” (Now), ”Старт для молодих” (Youthstart), “Горизонт” (Horizon) і “Заохочення до праці” (Inclusion). Сприяння виробничому навчанню та перекваліфікації жінок, молоді, інвалідів і представників маргінальних прошарків населення в порядку їх підготовки до виходу на ринок праці;

“Адаптація і Адаптація-біс” (Adapt and Adapt-bis). Сприяння в пристосуванні робочої сили до умов виробництва, які змінюються, в тому числі через навчання, перекваліфікацію, консультування, служби зайнятості і т.д.;

“Малий і середній бізнес” (SMEs). Сприяння створенню і підвищенню конкурентоздатності малих і середніх підприємств, у тому числі на зовнішніх ринках (зміцнення технічної бази, освоєння сучасних навиків управління, підключення до систем надання ділових послуг, сприяння взаємним контактам і т.п.);

“Конверсія” (Konver). Сприяння в конверсії оборонних підприємств на мирні цілі, особливо в регіонах, де вони є профілюючими в економіці й соціальній сфері;

“Регіс II” (Regis II). Включення в господарське життя ЄС його окремих (заморських) регіонів;

“Ресайдер II” (Resider II) – програма із виведення із структурної кризи сталеварної промисловості країн-членів, у тому числі шляхом освоєння нових технологій і виробів, перепрофілювання підприємств, диверсифікація галузевої структури регіонів і т.д.;

“Ретекс” (Retex) і “Решар II” (Reshar II) – теж для кризових районів текстильної і вугільної промисловості;

“Мир” (Peace) – особлива програма сприяння миру і примиренню в Ольстері та в його відносинах із шістьма прикордонними графствами Ірландії;

“Риба” (Pesca). Модернізація рибного господарства і сприяння диверсифікації економіки прибережних риболовних районів ЄС.

РЕГЕН (REGEN) – ініціатива, започаткована у 1990 р. для допомоги у транс’європейському транспорті та дистрибуції енергії у регіональному вимірі, розвитку бідних регіонів (регіони цілі 1). Через подібні рамки діяльності близька до ініціативи Інтеррег, тому часто розглядалася як Interreg/REGEN.

Програми та фонди Європейського Союзу, що доступні для України

Європейський Союз разом з країнами-членами є найбільшим надавачем технічної допомоги країнам Східної Європи та Центральної Азії. В рамках програми TACIS в 1991-1999 роках таким країнам було надано 4,226 млн. євро. Бюджет програми TACIS на 2000-2006 роки становить 3,138 млн. євро.

Головним інструментом допомоги для країн Східної Європи та Центральної Азії є програма TACIS, яка включає в себе державні та регіональні програми в таких галузях, як ядерна безпека, транскордонна та регіональна співпраця. Інші інструменти підтримки ЄЕС, які можуть відповідати на особливі потреби країн з даного регіону охоплюють макрофінансову підтримку, гуманітарну допомогу (ЕЧНО), а також допомогу, яка надається в рамках програми санітарно-епідеміологічної безпеки (Food Security Programme).

Відносини Європейський Союз – Україна базуються на Угоді про партнерство та співпрацю (Partnership and Co-operation Agreement – PCA), які вступили в дію у 1998 році, а також на Стратегії ЄЕС з 1999 року. Крім цього, Україна підписала з Європейським Союзом ряд угод в таких галузях як торгівля, наукові дослідження та атомна енергетика. Технічна допомога в рамках програми TACIS здійснюється з початку 90-х років з метою підтримки процесів змін в напрямку демократії та ринкової економіки. Європейський Союз є найбільшим донором для України – з 1991 року загальна сума допомоги перевищила 1 мільйон євро.

В 2002-2004 роках Україна була єдиною з 30 країн, яка отримала допомогу з Європейської Ініціативи Демократії та Прав Людини (European Initiative for Democracy and Human Rights – EIDHR). В рамках даної ініціативи біля 5,3 млн. євро було призначено для України на підтримку діяльності, скерованої на покращення доступу до органів юстиції та правопорядку та моніторингу прав людини.

Програма TACIS

Програма TACIS надає гранти на фінансування ноу-хау, що підтримують процеси трансформації нових незалежних держав та Монголії в галузі ринкової економіки та демократичного суспільства.

Україна є другою за Росією отримувачем коштів, доступних в рамках програми TACIS. Проекти фінансуються в рамках державних Програм Діяльності та Багато-державних Програм TACIS (INTER-STATE, Cross Border Co-operation і Nuclear Safety).

Теперішня програма TACIS впроваджена за допомогою „Country Strategy Paper” з грудня 2001 року, яка охоплює 2002-2006 рік і „National Indicative Programme” (NIP) на 2002-2003 рік. В серпні 2003 року був затверджений NIP на 2004-2006 рік, який охоплює 212 млн. євро допомоги.

INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) – Міждержавна програма постачання нафти та газу до Європи

Програма ІНОГЕЙТ спрямована на посилення безпеки енергопостачання в Європу, шляхом підтримки регіональної інтеграції нафто- та газопровідних систем та сприяючи їхньому транспортуванню як в межах регіону, так і на експортні ринки Європи, виступаючи в той же час каталізатором до залучення приватних інвесторів та міжнародних фінансових інституцій до проєктів, пов'язаних з трубопроводами.

Учасниками програми виступають 21 країна: Албанія, Вірменія, Азербайджан, Беларусь, Болгарія, Хорватія, Грузія, Греція, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Колишня Югославська Республіка Македонія, Молдова, Румунія, Словаччина, Таджикистан, Туреччина, Туркменістан, Україна, Узбекистан та Югославія.

Tacis Nuclear Safety Programme - Програма Tacis у галузі ядерної безпеки

TACIS Cross-Border Co-operation Programme (TACIS CBC) Програма прикордонного Співробітництва (ППС)

Програма прикордонного співробітництва була започаткована у 1996 році. Її метою є зміцнення управління та інфраструктури східних кордонів країн-кандидатів на членство у Євросоюзі та налагодження регіонального партнерства між країнами-кандидатами Центральної Європи та Молдовою, Росією, Україною і Білоруссю.

Програма Tacis прикордонного співробітництва націлена на:

- Сприяння прикордонним регіонам в подоланні перешкод у розвитку;
- Заохочення мереж співпраці з обидвох сторін кордону (наприклад, обладнання на кордонних переходах);
- Прискорення процесу трансформації в країнах-партнерах шляхом їхньої співпраці з прикордонними регіонами Євросоюзу та Центральної і Східної Європи;
- Зменшення транскордонного екологічного ризику та забруднення.

Крім цього, для підсилення результату, допомогу слід обмежити трьома сферами співпраці. Згідно Стратегічної Доповіді щодо ППС Tacis це є :

- Розвиток мереж інфраструктури;

- Активізація захисту довкілля та управління природними ресурсами;
- Підтримка приватного сектора та сприяння економічному розвитку.

Прикордонне співробітництво.

У рамках програми прикордонного співробітництва TACIS створюються проекти прикордонного напрямку, в яких беруть участь багато країн, у тому числі Центральноєвропейські. Важливим фактором тут є необхідність забезпечення стабільності на спільних кордонах країн. Для України в цьому відношенні важливими є кордони з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією. Співробітництво сконцентровано на підвищенні діяльності та ефективності контролю і транзиту, вирішенні проблем навколишнього середовища місцевого значення.

Програма TACIS як ініціатива Європейського Союзу забезпечує одержання грантів для передачі ноу-хау з метою сприяння створенню ринкової економіки та демократичних спільнот в Україні. Велику увагу та підтримку Європейський Союз надає також реструктуризації підприємств та розвитку приватного сектора, транспорту і телекомунікаціям, інституційній реформі та її розвитку, промисловості, сільському господарству, енергетиці і навколишньому середовищу. Фінансує програми малих проектів і консультаційні послуги у сфері формування політики, надає гуманітарну допомогу. Сьогодні Європейський Союз реалізує програму створення спільних підприємств між західними партнерами і підприємствами країн СНД. Відповідно до цієї програми фірма проводить аналіз та підбір потенційних партнерів.

Громадська некомерційна організація Міжнародний фонд FWOEV була створена в 1996 р. з метою забезпечення захисту прав науково-дослідних інститутів, академій, громадсько-культурних організацій та союзів Східної Європи, а також проведення переговорів з питань інноваційного розвитку між організаціями країн СНД та науково-економічними і культурними організаціями та інститутами Західної Європи.

Відповідно до поставлених завдань щодо створення сучасних робочих місць у Східній Європі громадська організація Міжнародний фонд буде ланкою, що з'єднує Східну та Західну Європу. Результати

співробітництва в культурних та наукових галузях повинні бути реальними та плідними.

Завдяки тісним контактам із політичними та науковими структурами громадська організація Міжнародний Фонд може захищати та підтримувати міжнародні проекти, які спрямовані на розвиток суспільства.

Західні підприємства, маючи практичну можливість одержання європейських субсидій для створення спільних підприємств та застосування сучасних технологій, повинні зробити внесок у нові проекти. У рамках Президентської програми Фонд надає західним підприємцям інформацію про особливі економічні правила (митні та інші пільги) для участі в її здійсненні. Німецька фірма та Фонд консультують західні компанії і комерційні структури країн СНД з питань акредитації та створення СП. Вибір східноєвропейських партнерів здійснюється з державних та комерційних структур, таких як адміністрація Азовського національного округу чи координуючий орган російських німців на території СНД, а також будь-яких осіб чи фірм, зацікавлених у спільній діяльності.

Програма Tacis з партнерства в інституційному розвитку – IBPP (Institution Building Partnership Programme)

TACIS IBPP – „Підтримка для громадянського суспільства і місцевих ініціатив” утворений з метою підтримки інституційного процесу побудови ринкової економіки, зміцнення демократії та громадянського суспільства та встановлення правових засад в даній сфері.

Головною метою програми є пробудження громадських ініціатив та зміцнення громадських організацій (НГО), професійних неприбуткових організацій, а також місцевих та регіональних органів влади, що співпрацюють з громадським сектором у всіх сферах пов'язаних з підтримкою громадянського суспільства, а також партнерства в бізнесі.

З метою досягнення цілей програми вимагається налагодження та підтримка міжнародного партнерства принаймні між двома організаціями з щонайменше однієї країни TACIS і принаймні однієї країни – члена ЄС.

Program BISTRO БІСТРО/TACIS 2003 – Програма малих проектів

Програма Тасіс Бістро реалізується в рамках ініціативи Європейського Союзу Тасіс. Управління програмою здійснюється Представництвом Європейської Комісії в Україні. Основним завданням програми Тасіс Бістро є надання підтримки процесів переходу до демократичного суспільства і ринкової економіки в Україні.

Програма спрямована на доповнення головних програм Тасіс шляхом надання оперативного і гнучкого механізму підтримки маломасштабних проектів технічної допомоги.

Напрямами співробітництва були визначені в Індикативній програмі Тасіс на 2002 - 2003 роки і включають "Підтримку інституційної, правової і адміністративної реформ", "Підтримку приватного сектору і сприяння економічному розвитку" і "Підтримку в подоланні соціальних наслідків перехідного періоду". Проекти, що реалізуються в рамках програми Тасіс Бістро є самодостатніми і включають різні види діяльності (збір і аналіз даних, ідентифікація рішень, виконання певних заходів, розповсюдження результатів проекту), що разом ведуть до покращення ситуації.

Програма Тасіс Бістро не надає: спонсорської підтримки для участі в конференціях, семінарах і конгресах; стипендій; розробки техніко-економічних обґрунтувань і бізнес-планів, допомоги щодо виконання прибуткових проектів, придбання обладнання та здійснення навчальних поїздок закордон.

Максимальна тривалість проекту 12 календарних місяців. Максимальний бюджет проекту становить 199 999 євро. Проект має виконуватись в Україні.

Фінансування програми Бістро 2003 вичерпано. Програма Бістро 2003 вважається закритою, заявки до розгляду не приймаються.

TEMPUS/TACIS – Trans European Mobility Programme for University Studies TEMPUS/TACIS (ТЕМПУС/ТАСІС) - Програма обміну студентами університетів Європи

TEMPUS (Trans-European Mobility Partnership Scheme for University Studies) - одна із програм Європейського Співтовариства, що розроблена для надання допомоги соціальним і економічним перетворенням в країнах-партнерах. Програма TEMPUS сприяє розвитку в цих країнах систем вищої освіти шляхом максимально збалансованого співробітництва із партнерами із країн ЄС. Останню фазу Програми - Tempus III, було схвалено 29 квітня 1999 на період

шести років, починаючи з 1 липня 2000 року, і дія її поширена на країни колишнього СРСР (Tasac), Західних Балкан (CARDS) і Середземноморського регіону - MEDA.

TEMPUS надає три типи грантів:

- Групам університетів – „консорціумам”, що співпрацюють спільно впродовж двох-трьох років для отримання результатів, що визначені структурованими проектами, які мають назву – Спільні Європейські Проекти - Joint European Projects (JEP);

- Окремим особам - тобто, викладачам навчальних закладів, представникам адміністративних органів навчальних закладів, співробітникам міністерств – для сприяння подорожам до – із ЄС та країн-партнерів в межах виконання конкретних заходів із реформування системи освіти. Цей тип допомоги в межах програми TEMPUS має назву „Індивідуальні гранти на стажування”.

- І останні, але не менш важливі – Додаткові і структурні заходи. Це – особливий тип грантів, спрямований на реалізацію проектів структурних реформ в галузі вищої освіти. Залучення Міністерства освіти до реалізації таких проектів є обов’язковим. Вимоги щодо складу “консорціуму” є такими ж, як і для JEP.

Всі гранти надаються на засадах відкритих конкурсів, що оголошується щорічно. Експертна оцінка проводиться Генеральним директором з питань освіти і культури (Європейська Комісія, Брюссель), Європейським Фондом Навчання (European Training Foundation) (Турін, Італія) із залученням незалежних експертів, представників національних органів влади (Міністерств освіти), мережі Національних офісів TEMPUS, Представництв ЄК в країнах-партнерах і служб Європейської Комісії.

TEMPUS є програмою малих грантів, що передбачає надання фінансування до 500 000 євро. Відбір проектів здійснюється на основі оцінювання їхньої академічної і технічної якості згідно національних пріоритетів, що щорічно визначаються Міністерствами освіти відповідних партнерських країн.

European Initiative for Democracy and Human Rights – EIDHR Європейська ініціатива в ім’я демократії та прав людини

Європейська ініціатива в ім’я демократії та прав людини (ЄІДПЛ) – це основний механізм ЄС, за допомогою якого надається фінансова допомога громадським організаціям, які здійснюють свою діяльність у сферах демократичного розвитку, прав людини та

громадянського суспільства у країнах, які не входять до Європейського Союзу. Це широка Програма, яка охоплює 32 цільові країни у таких регіонах, як Центральна та Східна Європа, Африка, Близький Схід і Азія.

У 2002–2004 рр. було визначено 4 основні тематичні сфери діяльності:

- Підтримка та посилення демократизації, якісного управління та верховенства права,
- Діяльність на підтримку скасування смертної кари,
- Підтримка боротьби проти катування і безкарності, а також підтримка міжнародного суду у кримінальних справах,
- Боротьба проти расизму, ксенофобії і дискримінації прибулого населення.

Cultural Co-operation with Developing Countries Культурна співпраця з країнами що розвиваються

Метою пілотної програми, яку затвердив Європейський Парламент на 2004 р., є розвиток культури на основі різноманітності та взаєморозуміння, шляхом підтримки співпраці в дусі міжкультурного діалогу.

Основні цілі програми:

- Збільшення взаєморозуміння між регіонами з країн, що розвиваються, та регіонами з країн-членів ЄС;
- Збільшення взаємного пізнання моделей культури, як в країнах що розвиваються, так і в країнах-членах ЄС;

В програмі можуть брати участь громадські організації та навчальні заклади з країн-членів ЄС та країн, що розвиваються. Апліканти повинні підписати партнерську угоду, при чому принаймні один партнер повинен бути з країни-члена ЄС, а інший – з країни, що розвивається.

В рамках програми дозволяються наступні типи проектів:

- Дослідження та навчання;
- Обмін студентів, науковців і експертів з метою проведення досліджень;
- Нові, інноваційні та експериментальні форми досліджень та пошуку;
- Організація семінарів, конференцій, публікацій, заходів, пленерів, інноваційної або експериментальної діяльності.

Promoting Gender Equality in Development Co-operation **Стимулювання гендерної рівності в співпраці з питань розвитку**

Програма фінансує діяльність, спрямовану на поширення знань про гендерну рівність у всіх напрямках розвитку співпраці в країнах, що розвиваються. Головними цілями співпраці є:

- Підтримка гендерної рівності у всіх галузях співпраці, що поєднує всі окремі види діяльності щодо жінок будь-якого віку з метою підтримки гендерної рівності, як важливого вкладу подолання бідності;
- Підтримка ендегенних публічних та приватних вмінь в країнах, що розвиваються, які дозволяють взяти відповідальність та ініціативу в підтримці гендерної рівності.

У 2004 році головною пріоритетною ціллю було покращення надання доступу жінкам до оплачуваної роботи поза сільським господарством. У зв'язку з тим, що фінансування було спрямовано на дану мету, відбулося підвищення рівня свідомості жінок в даній галузі, розвиток діалогу та державної стратегії діяльності.

Аплікантами програми можуть бути громадські організації, які є юридичними особами, наприклад, товариства органів самоврядування, університети, центри досліджень, об'єднання місцевої громади, а особливо об'єднання жінок. Всі організації повинні бути з країн, що розвиваються. Проекти можуть подавати окремі організації або об'єднання партнерів.

AENEAS Programme Програма AENEAS

Дана програма є інструментом фінансової та технічної підтримки третіх країн в галузі міграції і політики щодо проблем біженців. Ця програма призначена на 2004-2005 роки. Головним її завданням є фінансова підтримка третіх країн з метою збільшення їх прагнення до ефективнішого управління усіма аспектами міграційних процесів.

Програма в 2004 році була сконцентрована на реалізацію наступних пріоритетних цілей:

- Розвиток легальної міграції,
- Розробка законів та розвиток місцевих практик згідно з міжнародними стандартами охорони прав та розв'язання проблем надання притулку для біженців,
- Боротьба проти нелегальної міграції,
- Депортація та реінтеграція депортованих.

В програмі можуть брати участь всі країни, що розвиваються. Аплікантами можуть бути неприбуткові організації – регіональні та міжнародні та їх представництва, громадські організації; державні, регіональні чи місцеві органи влади та їх відділи; публічні та приватні інституції та товариства. Апліканти повинні бути з країн-членів ЄС або з країн, що розвиваються. Проекти можуть подавати окремі апліканти або об'єднання партнерів.

ERASMUS MUNDUS Erasmus Mundus: нова навчальна програма ЄС для України, Молдови та Білорусі

Європейський Союз започаткував нову навчальну програму „Erasmus Mundus” для країн, які не входять до ЄС (третіх країн). Студенти старших курсів і науковці з України, Молдови та Білорусі зможуть отримувати стипендії від Європейського Союзу для навчання або проведення дослідження у країнах ЄС.

Програма „Erasmus Mundus” – це програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти. Вона спрямована на посилення такої співпраці та міжнародних зв'язків у сфері вищої освіти через підтримку високоякісних європейських магістерських курсів, забезпечуючи студентів і науковців з усього світу можливістю отримати ступінь магістра у європейському університеті, а також через заохочення поїздок європейських студентів і науковців до третіх країн. Першочерговим завданням програми є покращення якості та привабливості європейської вищої освіти в усьому світі. Через підтримку міжнародної мобільності науковців і студентів програма „Erasmus Mundus” прагне підготувати її учасників з європейських та інших країн до життя у глобальному суспільстві, що базується на знаннях.

Бюджет цієї програми, розрахованої на п'ять років (2004-2008), складає 230 млн. євро на весь період її тривання. Програма „Erasmus Mundus” складається з чотирьох блоків:

БЛОК 1 – Магістерські курси „Erasmus Mundus”: високоякісні інтегровані магістерські курси, що пропонуються об'єднанням щонайменше трьох університетів у щонайменше трьох різних країнах Європи.

БЛОК 2 – Стипендії „Erasmus Mundus”: надання стипендій висококваліфікованим студентам старших курсів і науковцям з усього світу.

БЛОК 3 – Партнерства: Магістерські курси „Erasmus Mundus” також матимуть змогу встановлювати партнерства з вищими навчальними закладами у третіх країнах. Ці партнерства дозволять забезпечити високу мобільність студентів старших курсів і науковців з країн ЄС, які братимуть участь у магістерських курсах „Erasmus Mundus”.

БЛОК 4 – Підвищення привабливості європейської вищої освіти: програма „Erasmus Mundus” сприятиме підвищенню привабливості та інтересу до європейської вищої освіти. У її рамках будуть підтримуватися заходи, спрямовані на покращення престижу, відкритості та доступності європейської вищої освіти, а також вирішення питань, які мають визначальну важливість для інтернаціоналізації вищої освіти, а також взаємовизнання кваліфікацій між країнами Європи та третіми країнами.

Хто має право участі у програмі?

Програма відкрита для:

- 25 країн ЄС,
- Країн-кандидатів на вступ до ЄС,
- Країн Європейського економічного простору / Європейської асоціації вільної торгівлі,
- Всі інші країни світу (треті країни).

Можливості Блоку 1 (див. опис вище) забезпечуються першим трьома категоріям країн, тоді як можливості Блоку 2 (див. опис вище) будуть запропоновані студентам і науковцям з третіх країн.

Партнерства, що утворюють Блок 3, можуть засновуватися між магістерськими курсами „Erasmus Mundus”, обраними за Блоком 1, і вищими навчальними закладами третіх країн в усьому світі. Стипендії, що пропонуються у Блоці 3 для навчання студентів і науковців ЄС у третіх країнах, призначені для студентів старших курсів і науковців з країн ЄС, які беруть участь у магістерських курсах „Erasmus Mundus”.

Можливості Блоку 4 відкриті для закладів вищої освіти та інших організацій в усьому світі, залучених до процесу вищої освіти, незалежно від їхньої участі у інших блоках програми.

Треті країни: Стипендії Блоку 2 забезпечуються виключно студентам старших курсів і науковцям третіх країн, тобто усіх країн поза межами ЄС, включаючи Україну, Молдову та Беларусь. Заклади вищої освіти третіх країн можуть бути закладами-партнерами за Блоком 3. Заклади вищої освіти та інші організації у третіх країнах,

активно залучені до процесу вищої освіти, можуть брати участь у проєктах Блоку 4. Студенти з країн Європи та інших країн, які успішно отримали перший диплом, можуть брати участь у магістерських курсах „Erasmus Mundus”.

Загальний бюджет програми складає 230 млн. євро на п'ять років (2004-2008). Найбільшу частину бюджету, близько 90%, буде використано на стипендії.

Youth Програма "Молодь"

Програма "Молодь" була заснована Європейською Комісією, Європейським Парламентом та державами-членами Євросоюзу у 2000 році та діятиме до кінця 2006 року. Вона розроблена для задоволення інтересів молоді (віком від 15 до 25 років) та молодіжних працівників через надання Європейською Комісією фінансової підтримки для реалізації молодіжних проєктів. Програма надає також широкі можливості для розвитку молоді, полегшення інтеграції молодих людей у суспільство в цілому.

Програма діє в 31 європейській країні. Це держави-члени ЄС, країни-кандидати в ЄС, а також держави-учасниці Європейської Асоціації вільної торгівлі. Програма "Молодь" також розвиває співробітництво з країнами Східної Європи та Кавказу (Росія, Білорусь, Україна, Молдова, Вірменія, Азербайджан і Грузія).

Підтримка в реалізації молодіжних ініціатив та можливостей участі в Програмі "Молодь" в кожній країні здійснюється за допомогою її інформаційних представників.

За допомогою Програми "Молодь" можна реалізувати проєкти у таких напрямках:

1. Молодіжні обміни (для молоді віком від 15 до 25 років),
2. Європейська волонтерська служба (робота та навчання 18-25-річних волонтерів за кордоном),
3. Програмна підтримка (організація, проведення або просто участь у міжнародних семінарах, тренінгах, контактних зустрічах тощо).

Окрім стандартної діяльності в рамках програми Молодь, в яких беруть участь так звані країни-програми, надається можливість реалізувати проєкт у співпраці з організаціями, що походять з партнерських країн, „третіх країн”. З партнерськими країнами можна співпрацювати виключно в рамках Обміну Молоддю (Акція 1),

Європейського волонтерату (Акція 2), а також в сферах, що підтримуються в Акції 5. Україна знаходиться в групі партнерських країн, що об'єднує Країни Східної Європи та Кавказу, разом з Вірменією, Азербайджаном, Білорусією, Грузією, Молдовою, Росією та Україною. Організація з України, яка хотіла б реалізувати проєкт в рамках програми „Молодь” може це здійснити лише як організація-партнер разом з організацією, що походить з країни-члена ЄС.

У жовтні 2003 року Європейська Комісія прийняла рішення про створення Ресурсного центру SALTO (SALTO Resource Centre), завданням якого є підтримка співпраці між країнами програми Молодь і партнерськими країнами з Східної Європи та Кавказу. Ресурсний центр SALTO ЕЕСА надає підтримку організаціям, що зацікавлені розвитком співпраці в рамках програми Молодь, координаторам проєктів, волонтерам та Національним офісам програми Молодь. З даною метою Ресурсний центр SALTO організовує семінари, навчання, тренінги.

Європейський фонд орієнтації і гарантій для сільського господарства, ЄФОГСГ (Fonds Européenne d'Orientation et de Garantie Fgricole)

ЕОГА утворила 4 квітня 1962 р. Рада Міністрів на підставі ст. 40 ДЄЕС (ст 34 ДЄС).

Фондом керує Європейська Комісія. Є дві секції. Провідну роль у реалізації завдань структурної політики відіграє Секція орієнтації, яка фінансує заходи для вдосконалення структури виробництва і збуту сільськогосподарських товарів. Засоби Секції гарантій натомість призначені на виплати субвенцій для виробників та закупівлі с/г товарів.

Фінансові заходи фонду походять із вирівнювальних оплат при імпорті с/г продуктів із країн, що не належать до ЄС, а також із влат країн-членів. Величину фонду щорічно визначає Рада ЄС за поданням Єврокомісії.

Європейська перспектива регіонального розвитку

Європейську перспективу регіонального розвитку (European Spatial Development Perspective, ESDP) започатковано під час конференції міністрів, відповідальних за просторове планування у країнах ЄС 2-3 лютого 1999 р. (остаточно прийнята 10-11 травня 1999 р. у Потсдамі) у Брюсселі з метою покращення координації секторних

політик щодо просторового планування в ЄС та підтримки співробітництва регіонів. ESDP не має обов'язкового характеру, проте виконує важливу дорадчу роль у сферах державного управління і бізнесу.

Головні цілі ESDP: – економічна і соціальна єдність; – врівноваженого і сприятливого для природного середовища розвитку; – підвищення рівня конкурентності ЄС. Важливим інструментом реалізації завдань ESDP є програма Інтеррег III.

Було визначено необхідність утворення Європейської мережі обсерваторів просторового планування – European Spatial Planning Observatory Network — ESPON).

Яка «спеціалізація» структурних фондів?

ЄФРР: виробничі інвестиції, інвестиції в інфраструктуру, заходи щодо реалізації потенціалу внутрішнього розвитку, інвестиції в освіту і охорону здоров'я, наукові дослідження і дослідні розробки, транс'європейські транспортні, енергетичні і телекомунікаційні мережі, експериментальні проекти (експериментальна діяльність), технічна допомога.

ЄСФ: професійне навчання, кваліфікаційні заходи, попереднє навчання, включаючи підвищення загальної (основний) кваліфікації, професійна орієнтація і консультації, включаючи відповідні структури, підвищення кваліфікації викладачів, засоби тимчасової зайнятості, експериментальні проекти, технічна допомога.

ЄФОГСГ: конверсія (перетворення), диверсифікація, переорієнтація і вирівнювання виробничого потенціалу, розвиток і вдосконалення сільської інфраструктури, розвиток і оновлення (перебудова) сіл, переділ земельних ділянок, іригація, капіталовкладення в туризм і ремесла, запобігання стихійним лихам, захист навколишнього середовища, збереження сільського і природного ландшафту, наукові дослідження і дослідницькі розробки у області сільського господарства, консультаційні послуги, технічна допомога.

Процес програмного планування

Заходи європейської регіональної політики якісно доповнюють заходи, що приймаються країною – членом ЄС, або проявляються як участь у витратах на заходи, що проводяться в країні, тобто вони завжди пов'язані з національними програмами. Необхідно, щоб

проводилося спільне фінансування на національному або регіональному рівні. Допомога виявляється, як правило, протягом трьох або шести років. Основна форма підтримки, що подається, – участь у фінансуванні Операційних Програм, що засновує на наступній процедурі:

Відповідні країни – члени ЄС подають в Комісію плани регіонального розвитку (ПРР), в яких описують поточну ситуацію, свої задачі (по можливості в кількісному виразі) і необхідну стратегію, національні програми, до яких додається зведена фінансова таблиця, що включає плановані національні фінансові ресурси і ресурси ЄС. Зміст ПРР по своїй структурі визначається загальними правилами. Країни – члени ЄС можуть представляти в Комісію загальний ПРР для всіх своїх регіонів по кожній з різних програмних задач. У ці плани також включається опис поточної ситуації, огляд необхідних стратегій на ринку праці, і те, як передбачається використовувати необхідні фінансові кошти і очікуваний ефект від їх використання.

Після того, як ПРР поступає в Комісію, оцінюється, наскільки план узгоджується з метою і принципами загальної структурної політики. Потім відбуваються переговори за змістом ПРР і майбутньої загальної стратегії з країною-учасницею. На підставі результатів розробляється Структура фінансової підтримки ЄС (СФП)(CSF) для заходів ЄС. У СФП враховується цілі і пріоритети розвитку, процедури оцінки, динамічного контролю і оцінки результатів, форми і тривалість фінансування і фінансовий план для зведення Комісії. СФП – основний інструмент координації структурної підтримки, що надається ЄС конкретному регіону. Рішення про СФП публікується в Офіційному бюлетені ЄС, про що Комісія повідомляє Європарламент.

Конкретні деталі фінансування представлені в Операційних програмах, що по суті є проханням про фінансування. Можна провести відмінність між ОП, орієнтованих на один або декілька фондів. На один регіон може припадати три або навіть більше ОП, по одній на кожен фонд. ОП може також поширюватися на декілька регіонів, так, наприклад, часто відбувається з ініціативами ЄС. ОП повинна бути прийнята також і Комісією. Іноді Операційні програми включають також інші форми підтримки виділеними коштами (глобальні гранти, спільне фінансування великих загальних проектів і технічна допомога). Крім технічної допомоги, яка також може надаватися за ініціативою Комісії, країна-учасниця вибирає відповідну для неї форму фінансової підтримки.

Внесок ЄС, що надається фондами (рівень підтримки) диференціюється залежно від серйозності конкретної проблеми, відносного добробуту і фінансових можливостей країни, особливого значення, що надається заходам ЄС, національної і регіональної позиції. ЄС бере на себе максимум 75% загальних витрат, а в цілому щонайменше 50% державних витрат в регіонах, що підпадають під програмну задачу 1, в країнах, що інтегруються, у виняткових випадках максимум 80% загальних витрат і в найбільш віддалених регіонах максимум 85%. У всіх інших регіонах ЄС фінансова допомога складає максимум 50% загальних витрат і щонайменше 25% державних витрат. При наданні технічної допомоги за ініціативою самої Комісії фінансування може досягати 100%. Конкретний рівень фінансової підтримки визначений в операційних програмах.

Умовою надання фінансової підтримки з боку структурних фондів є виділення загального бюджету по країнах і регіонах. Згідно правилам комісія здійснює асигнування по країнах-членах ЄС на кожен з програмних задач, беручи до уваги такі критерії: рівень добробуту країни і регіону, населення регіонів, відносна серйозність (складність) структурних проблем, включаючи безробіття, а також потреби сільськогосподарського розвитку по відповідній програмній задачі. Ці критерії ретельно враховуватимуться при розподілі і виділенні ресурсів. Комісія має в своєму розпорядженні широкий простір для маневру і можливості ухвалення політично мотивованих рішень.

Реалізація програм і організацій, що беруть в ній участь

Плани розвитку регіонів складаються урядами країн у співпраці з компетентними державними органами на регіональному і місцевому рівнях. Звичайно призначається один відповідальний національний орган державного управління (найчастіше міністерство економіки або міністерство регіональної політики, або міністерства соціального забезпечення, розвитку сільського господарства та ін.). Ступінь участі інших національних і регіональних органів державного управління, а також інших офіційних органів залежить від характеру програми, а також від того, що прийняте в конкретній країні, хоча Європейська комісія зацікавлена в участі можливо ширшого кола офіційних органів в процесі планування і реалізації.

Усередині самої Комісії відповідальність розподіляється по різних Загальних Напрямах (ЗН), відповідно до спеціалізації

Генеральних директоратів та залежно від “провідного” фонду (ЄФРР: ЗН XVI; ЄСФ: ЗН V; ЄФОГСГ: ЗН VI). Реалізація кожної програми або плану відбувається в процесі консультацій між різними службами, що включають майже всі Загальні напрями. Комісія отримує допомогу від власних консультативних комітетів з кожної із програмних задач, в які входять представники країн - членів ЄС.

На національному рівні створюються Комітети Оперативного Контролю з кожної із програмних задач. У ці комітети включаються відповідальні особи відповідного ЗН Комісії, представники національних державних органів і провідні відповідальні особи органів місцевого самоврядування (регіонів, де діє відповідна ОП). Звичайно засідання цього Комітету Оперативного Контролю проводяться двічі в рік по два дні. Комітет несе відповідальність за загальний моніторинг (оперативний контроль) за всіма відповідними ОП (всіма ОП, задіяними в регіонах, на які розповсюджується відповідна програмна задача, включаючи й ініціативи ЄС). Комітет надає особливу увагу проблемам, що виникають більш ніж в одному регіоні чи ОП, або фундаментальним проблемам, рішення яких вимагає переговорів і обговорень між відповідальними особами національного рівня і Комісією (наприклад, ухвалення поправок до програм). Комітет оперативного контролю є також платформою міжрегіонального обміну інформацією і досвідом.

На регіональному рівні створюються підкомітети Комітету оперативного контролю. Вони збираються для підготовки засідань Комітету оперативного контролю і у разі іншої необхідності. Ці підкомітети несуть відповідальність за координацію фінансової підтримки на регіональному рівні, за динамічний контроль, кількісну оцінку і оцінку результатів заходів, що вживаються. Підкомітети включають представників відповідних адміністративних органів і місцевих учасників (економічних і соціальних партнерів, органи управління на суб-регіональному рівні і т.д.). Конкретний склад підкомітету залежить від національної і регіональної ситуації.

Реалізація заходів ЄС на державному рівні заснована на правилах, визначених для кожного фонду і Операційних програм. Оскільки фінансова допомога з боку ЄС завжди пов'язана з національними заходами, їх реалізація спирається на основні принципи і орієнтири національних заходів. Наприклад, ОП включає заходи з підтримки виробничих інвестицій в підприємства. Ці заходи

фінансової підтримки спираються на національні орієнтири для такого типу заходів.

Як правило, базові принципи і орієнтири у відповідній області існують ще до ухвалення ОП і вказані в ній, або їх доводиться розробляти в процесі реалізації. Ці національні принципи і орієнтири завжди повинні контролюватися на рівні ЄС з погляду управління національними субсидіями, окрім тих випадків, коли застосовне правило “від мінімального” (De-minimis rule).

Вибір окремого проекту повністю визначається правилами, встановленими в рамках цих конкретних національних орієнтирів, тобто національними і регіональними звичаями. Тільки в деяких випадках в ОП входять конкретні (ширші) проекти, які можна здійснювати безпосередньо, без урахування конкретних національних або регіональних орієнтирів. Реалізація цих проектів проводиться тільки на основі положень про відповідний фонд і ОП.

Як правило за реалізацію такої ОП відповідає одна людина або орган, в основному це визначається тим, звідки поступає основне фінансування або основна частка спільного фінансування конкретної ОП. Оскільки ОП може охоплювати багато різних об’єктів (виробничі інвестиції, інфраструктуру, заходи щодо підвищення кваліфікації і т.д.), часто цей державний орган (частково) делегує відповідальність за частину програми або підпрограму ОП компетентному експертному органу. Конкретна реалізація, організаційні структури і залучення інших учасників повністю визначається відповідними (національними або регіональними) принципами і орієнтирами, що відносяться до даного типу заходу.

Координація регіональних програм на національному і комунітарному рівнях

Крім розподілу повноважень, така складна система національної і європейської регіональної політики, що включає величезну кількість дійових осіб, потребує ефективної інформаційної системи. Така система повинна гарантувати регулярний потік інформації між Європейською комісією і країнами – членами ЄС, усередині Європейської комісії, між окремими установами країн-членів ЄС, а також на регіональному рівні. Для регіональної політики необхідні два типи інформації: з одного боку, це інформація про соціально-економічну ситуацію в регіонах. З другого боку, необхідний оперативний і динамічний контроль і оцінка результатів заходів

регіональної політики, що проводяться в регіонах, інформація про її успішність або невдачі. Цей оперативний контроль повинен, якщо знадобиться, дозволяти коректувати операції відповідно до виниклих в процесі реалізації вимог. Для визначення кількісних показників ефективності засобів, що виділяються структурними фондами ЄС, спочатку оцінюються в цілому, піддаються динамічному контролю і оцінюються по фактичних інвестиціях, щоб потім можна було визначити їх ефективність при рішенні програмних задач і проаналізувати ефект від їх застосування при вирішенні конкретних структурних проблем.

Існує формалізована система обміну інформацією по обох аспектах між Європейською комісією і країною-членом ЄС. Вона впливає також на системи обміну інформацією між регіональним і федеральним національними рівнями. Ця система заснована на регулярній інформаційній звітності. Оперативний контроль здійснюється шляхом прийнятих за взаємною домовленістю (між Комісією і країною-учасницею) процедур звітності і діяльності Комітетів оперативного контролю. Для кожної операції, розрахованої на декілька років, спеціально призначений на національному рівні національний державний орган, надає звіти про стан робіт в Комісію протягом шести місяців з дня закінчення кожного повного року проведення операції. Протягом шести місяців з дня закінчення операції представляється підсумковий звіт. Окрім цих річних звітів, Комітет оперативного контролю щонайменше раз на півроку вимагає фінансового звіту про формальні зобов'язання і платежі від регіональних державних органів для підготовки своїх засідань.

Щоб виконати ці інформаційні вимоги, у регіональних державних органів повинна бути ефективна комп'ютерна інформаційна база. Моніторинг проводиться за фінансовими і фізичними показниками, обумовленими в документах програмного планування (СФП, ОП). Ці показники пов'язані з конкретним характером фінансування, його програмними задачами, соціально-економічними і структурними проблемами в певному конкретному регіоні.

Система моніторингу (оперативного контролю) становить основу для оцінки ефекту фінансування. За загальну оцінку і оцінку здійснених інвестицій несуть відповідальність і комісія і країна-член ЄС. Передбачається, що після закінчення половини загального терміну програми допомоги буде представлена проміжна доповідь. В

більшості випадків вона, як і оцінка фактичних інвестицій, складається незалежними експертами. У цих оцінках міститься також огляд розвитку соціально-економічної ситуації в регіоні.

Крім цих внутрішніх інформаційних потоків, необхідних для реалізації заходів і організації процесу, велика увага надається тому, щоб інформувати широку публіку про діяльність фондів. Країна - член ЄС повинна забезпечувати необхідний рівень гласності, як з метою інформування потенційних одержувачів і комерційних організацій про можливості, що надаються у зв'язку з конкретним заходом, так і для того, щоб оповістити громадськість про роль, яку ЄС грає в реалізації цього заходу. Створений детальний механізм забезпечення інформованості і гласності щодо фінансової допомоги ЄС. Участь і інформованість національного і регіонального парламентів залежить від прийнятої в країні практики. Звичайно члени парламенту мають право ставити питання про хід реалізації і доступ до річних звітів про стан робіт. Як правило, звіт про оцінку публікується.

Майбутнє регіональної політики

Для ефективного розвитку регіонів ЄС в майбутньому, Європейська Комісія визначила нові пріоритети регіональної політики на період з 2006 р. Перш за все, нова політика значно звузила сферу своїх пріоритетів і тем, на які будуть направлені основні зусилля. Таких пріоритетів всього три:

- конвергенція - згладжування нерівності між країнами і регіонами;
- збільшення трудової зайнятості і конкурентоспроможності регіонів;
- європейська міжтериторіальна співпраця: транскордонна, транснаціональна і міжрегіональна.

18 лютого 2004 року Європейська Комісія прийняла третій Звіт, що стосується економічної і соціальної інтеграції: «Нове партнерство для єднання в розширеній Європі: конвергенція, конкуренція, співпраця», у якому описується власне бачення політики ЄС для розширеної Європи на 2007-2013 роки. На підставі бюджетних пропозицій представлених Європейською Комісією на цю політику нового періоду буде призначено більш як 336 млрд. євро на наступні пріоритети:

- Конвергенція; підтримка росту та створення нових місць праці у країнах-членах і найменш розвинутих регіонах. Ця тема

буде обіймати головним чином регіони, в яких ВВП на мешканця є меншим, ніж 75% в середньому в ЄС-15. Основними напрямками виділення додаткових фінансів на регіональному та міжрегіональному рівнях будуть: модернізація і оптимізація економічної структури, розвиток і покращення галузевої інфраструктури, охорона природного середовища, налагодження ефективної діяльності у галузі державного адміністрування, управління ринком праці, системи освіти і навчання. Одночасно, країни в яких ВНД є меншим, ніж 90% середнього в ЄС, будуть отримувати додаткове фінансування з фонду інтеграції, який продовжує фінансові програми у галузі транспорту і природного середовища.

- Регіональна конкуренція і політика працевлаштування: прогнози і підтримка змін. Окрім допомоги для найслабше розвинутих країн-учасниць і регіонів, політика ЄС ставить перед собою два основних завдання: по-перше, вона спрямована за посередництвом регіональних програм на підтримку регіонів і влади в діях, що передбачають проведення економічних змін у промисловому секторі, міських і сільських територіях, посилюючи їх конкурентну спроможність і привабливість, беручи до уваги усі відмінності, що мають місце на цих територіях. По-друге, політика ЄС за посередництвом державних програм допомагає населенню пристосуватись до економічного розвитку, пам'ятаючи про пріоритети стратегій, що стосуються зайнятості, якості праці і продуктивності, соціальної політики.

- Європейська територіальна співпраця: гарантування гармонійного і рівномірного розвитку ЄС. На основі досвіду, набутого завдяки ініціативі INTERREG, Рапорт щодо ЄС закликає до діяльності у справі промоції політики гармонії і рівноваги на території ЄС за посередництвом транскордонної і міжнародної співпраці. Транскордонна співпраця повинна охоплювати усі прилеглі внутрішні чи зовнішні регіони, повітряні чи морські кордони. Головним чином йдеться про знайдення спільних розв'язань для спільних проблем, завдяки співпраці місцевих влад сусідніх регіонів у таких сферах, як розвиток міських і сільських і прибережних проблем, зміцнення економічних стосунків і підтримки мережі малих і середніх підприємств.

Якщо витрати на аграрну політику в 2007-2013 рр. будуть до певної міри заморожені, то засоби, що виділяються на структурно-політичні цілі ("Стійкий розвиток"), за цей період помітно

збільшаться. Частка даного розділу до 2013 р. досягне 48% бюджету ЄС (проти 38,6% в 2006 р.), що пояснюється початком в цей бюджетний період здійснення основної частини програм в рамках структурної політики ЄС в нових країнах-членах, а також вступом Болгарії і Румунії, що ще збільшує відмінності між країнами ЄС в рівні економічного розвитку.

Як ключові теми визначені: інноватика і економіка, заснована на наукових знаннях, екологія і запобігання природним катастрофам, прогрес в досягненні повної зайнятості, поліпшення якості і продуктивності праці, соціальна залученість і об'єднання.

Окрім змін в пріоритетах і темах, Європейська Комісія поставила перед собою цілі щодо ще більшої концентрації розподілюваної фінансової допомоги, не тільки тематично, але і територіально. Тобто нові цільові регіони визначатимуться жорсткіше, по мікрогеографічних критеріях. В результаті, абсолютна більшість засобів повинне бути направлене в конкретні якнайменше розвинені регіони найменше розвинених країн.

Передбачається, що в результаті орієнтації на децентралізацію всіх пов'язаних з регіональною політикою процедур, значно підвищиться відповідальність властей не тільки на державному рівні, але і на регіональному і муніципальному рівнях. В той же час передбачається розробити нові схеми і методи управління, які значно спростять бюрократичні процедури. Ефективність же контролю і моніторингу повинні зрости.

Дані зміни в регіональній політиці спричинять за собою і зміни в принципах роботи Структурних Фондів ЄС, які є основними фінансовими інструментами втілення даної політики в життя. Основна зміна: Структурних Фондів стане значно менше. Замість п'яти раніше діючих фондів, залишаться лише три:

- Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF);
- Європейський соціальний Фонд (ESF);
- Фонд об'єднання (CF).

Правила управління Фондом об'єднання будуть змінені і стануть такими ж, як і для Структурних Фондів (основою для роботи фонду стане багаторічний програмний документ). Рішення по схваленню конкретних проектів прийматиметься децентралізований державними властями.

Новизна в організації роботи Структурних Фондів полягає також і у тому, що програмування і управління фінансами кожного

фонду на національному або регіональному рівнях здійснюватимуться по пріоритетах, а не по заходах, як це прийнято в даний час. Прийнятні витрати визначатимуться національним, а не європейським законодавством.

За планами, загальний бюджет Структурних Фондів ЄС періоду 2007-2013 рр. складе 336,2 млрд. євро:

- 78,54% бюджету буде виділено на пріоритет № 1, тобто на конвергенцію або згладжування нерівності між країнами і регіонами;
- 17,22% засобів працюватимуть на пріоритет № 2, або на підвищення конкурентоспроможності і трудової зайнятості;
- 3,94% на пріоритет № 3, або розвиток міжтериторіальної європейської співпраці.

Внесок Структурних Фондів в національну або регіональну програми залежно від пріоритету виглядатиме таким чином:

- Фонд згуртування буде співфінансувати 85% витрат публічного сектора;

- по пріоритету «Конвергенція» Європейський фонд регіонального розвитку або Європейський соціальний Фонд покриватимуть 75% (в окремих випадках 80%) витрат публічного сектора за регіональними програмами;

- 50% витрат публічного сектора будуть співфінансуватися з Європейського фонду регіонального розвитку або Європейського соціального фонду за регіональними програмами в рамках пріоритету «Збільшення трудової зайнятості і конкурентоспроможності регіонів»;

- витрати публічного сектора по пріоритету «Європейська міжтериторіальна співпраця» покриватимуться із засобів Європейського фонду регіонального розвитку на 75%;

- у регіонах, що є цільовими по пріоритетах «Конвергенція» і «Збільшення трудової зайнятості і конкурентоспроможності регіонів» співфінансування з Європейського фонду регіонального розвитку може бути додатково збільшене на 10%.

Європейська Комісія пропонує також спростити і зробити прозорішою роль різних інструментів допомоги розвитку сільськогосподарських регіонів і риболовецького сектора. Всі фонди, що є на сьогоднішній день, і програми повинні бути об'єднані в один фінансовий інструмент як по напрямку сільське господарство, так і по напрямку рибальство.

В рамках пріоритету «міжтериторіальна європейська співпраця» всі регіони ЄС повинні бути залучені в сумісні дії по розвитку в сферах економіки і соціального життя. Проекти по даному

пріоритету буде співфінансувати Європейський фонд регіонального розвитку. Окрім цього, кожна регіональна програма повинна зарезервувати частину засобів для розвитку співпраці, обміну досвідом і побудови мережних зв'язків з іншими регіонами ЄС.

Як нову ініціативу Європейська комісія внесла пропозицію про організацію Європейського угруповання із прикордонного співробітництва (EGCC). До угруповання входитимуть регіональні і місцеві самоврядування прикордонних територій. Метою даної ініціативи є здійснення успішного транскордонного співробітництва, незважаючи на відмінності в законодавствах країн-сусідів.

Європейська комісія також зробила пропозицію про створення на національному рівні резервних фондів, що дозволяють згладити раптові потрясіння на секторальному або місцевому рівнях, наприклад, при промисловій реструктуризації або для згладжування негативних наслідків європейських торгових угод. Даний резерв може бути використаний для підтримки скорочуваних працівників і розвитку нових областей економічної діяльності замість занепадаючих. Резервні фонди діятимуть на додаток до діючих національних або регіональних програм.

2007 рік у Європі проголошено “Роком рівних можливостей”. Рішення Європейської Ради та Парламенту стосовно цього підтримала 1 червня Європейська Комісія. Мета заходу полягає в тому, щоб підвищити правову свідомість європейських громадян, розвинути рівні можливості у різноманітних галузях, від роботи до охорони здоров'я, і показати, як різноманітність робить Європу сильнішою.

Економічне зростання в ЄС має починатися з регіонів. Послугуючись цим принципом. Комісар з регіональної політики Данута Гюбнер та Президент Європейського інвестиційного банку Філіп Майштадт підписали 30 травня 2006 р. угоду про запуск трьох загальноєвропейських ініціатив. Перша з них, *JASPERS*, має допомогти місцевій владі розвивати інфраструктурні проекти. Друга складова комплексу заходів, програма *JEREMIE*, полегшить доступ до фінансування для малого та середнього бізнесу. Завершує нову схему проект *JESSICA* – підтримка проектів з розвитку міст.

Ініціатива ЄС-ЄІФ по забезпеченню доступу до фінансування для МСП (JEREMIE)

Реалізацію програми забезпечує Європейський інвестиційний фонд (ЄІФ), що входить до "групи ЄІБ".

Головними завданнями програми є підтримка МСП у формі інвестицій до фондів венчурного капіталу і бізнес-інкубаторів, особливо новостворених і орієнтованих на високі технології, а також надання гарантій фінансовим установам, що кредитують МСП. Особливий акцент робиться на тих областях, де МСП потрібна більш активна підтримка, а також на розробці спеціальних програм в співпраці з ЄС і ЄІБ. Ініціатива JEREMIE розширює доступ МСП до фінансування в європейських регіонах, укріплюючи тим самим соціальну гармонію, створюючи нові робочі місця і підвищуючи добробут.

Бенефіцієнтами є держави - члени ЄС, держави, що приєднуються до ЄС.

Результатами мають бути фінансові інструменти, певна підготовка кадрів, установка систем управлінської інформації, конкретно орієнтованих на портфелі МСП.

До 2006 року ЄІФ уклав 45 угод в 27 країнах, по яких загальна сума гарантій склала 6 млрд. євро.

Країни ЦСЄ

Трансферти Структурних Фондів разом з виплатами в рамках загальної сільськогосподарської політики є основними фінансовими вигодами членства для новачків. Згідно статистичним даним, близько 92% населення країн-новачків проживає в регіонах, де ВВП на душу населення менше 75% від середнього по ЄС-25 і дві третини населення - в регіонах, де цей показник складає менше 50% від середнього по Союзу. В цілому населення, що проживає в регіонах, потребуючих в пріоритетній допомозі ЄС, виросло з 73 млн. до 153 млн. осіб.

Майже всі регіони ЄС-10 кваліфіковані як першочергова мета фінансування, тому мають відносно рівну нагоду отримання допомоги структурних фондів. Проте, як показує досвід ЄС-15, скерування засобів в регіони, де вони найбільш необхідні, може зустріти серйозний опір усередині країни. Крім звичного лобіювання і політичних баталій навколо розподілу засобів ЄС (у яких, як правило, програють бідні і якнайменше впливові райони), існує проблема технічного характеру.

Ефективна реалізація засобів регіональної політики, багато в чому залежить від здатності (тобто здібності швидко і ефективно реалізувати ресурси, що надаються) абсорбції регіонів і районів.

Більшість дослідників в країнах-новачках відзначає, що рівень готовності місцевих адміністрацій до реалізації засобів ЄС в більшості випадків залишається низьким. Оскільки саме місцеві органи влади виступають основними «гравцями» у реалізації засобів Структурних Фондів, від рівня кваліфікації працівників апаратів місцевих адміністрацій і їх схильності до корупції залежить ефект від структурної допомоги Союзу. Найближчими роками, найімовірніше, місцеві адміністрації вчитимуться розробляти програми регіонального розвитку, планувати, реалізовувати і контролювати різні проекти, тому ефективність використання засобів, швидше за все, буде вельми низькою.

Таким чином, новачки Євросоюзу повинні враховувати, що регіональна політика ЄС сама по собі не здатна забезпечити прискорене економічне зростання і збільшення доходів у відстаючих регіонах. Досвід ЄС-15 показує, що зайві субсидії можуть перешкоджати перебудові економіки регіонів і підвищенню їх конкурентоспроможності. Тому до трансфертів Структурних Фондів необхідно відноситися дуже обережно. Незалежні експерти указують, що країнам - новим членам не потрібно надавати дуже багато уваги внутрішнім регіональним диспропорціям. Основою економічної політики повинне бути не вирівнювання доходів в різних регіонах, а забезпечення стійкого економічного зростання всієї країни.

Польща

З 1 травня 2004 року Польща, як країна-член ЄС має право на спів фінансування дій спрямованих на регіональний розвиток із структурних фондів, призначених для членів Спільноти. Тобто Європейського Фонду Регіонального Розвитку, Європейського Суспільного Фонду, Фонду Орієнтації і Аграрної Гарантії, а також Фінансового Інструменту Орієнтації для Рибальства.

Кожна країна-учасниця, що прагне отримати фінансування із структурних фондів є зобов'язана приготувати Національний План Розвитку. Польща також готувала такий документ – на його основі заплановані конкретні завдання, які Польща повинна виконати в 2004-2006 роках, завдяки коштам із структурних фондів. Він був створений на основі шести Національних Стратегій Розвитку для усіх сфер економіки. Національний План Розвитку був основою прийняття на переговорах з Європейською Комісією, після консультацій з усіма зацікавленими країнами, документу, що визначав пріоритети розвитку

та рівень підтримки з структурних фондів і з держбюджету для реалізації ініціатив та діяльності в рамках Фонду Спільноти в Польщі.

Основи Підтримки Спільноти реалізуються в Польщі за допомогою шести т.зв. Секторних Операційних Програм (СОП): Зростання конкурентності підприємництва, Розвиток людських ресурсів, Реструктуризація і модернізація аграрного сектору та розвиток сільських територій, Рибальство і переробна сфера, Транспорт і морське господарство, Технічна допомога і Інтегрована Програма Операційного Регіонального Розвитку (ІПОРР), яка управляється на державному рівні, але реалізується на рівні воєводств.

Транс'європейські мережі (Trans-European Networks – TEN)

В рамках Фонду Згуртування фінансується діяльність із розвитку сфери транспортної інфраструктури, тобто розбудова транспортної мережі трансєвропейського значення (трансєвропейські мережі), діяльність у сфері захисту довкілля, що підпадають під політику захисту середовища ЄС.

Їх формування ґрунтується на статтях 154-156 ДЄС, із заявленою метою створення внутрішнього ринку і підкріплення економічного і суспільного згуртування і має велике значення для розвитку єдиного ринку ЄС та забезпечення свободи руху в його межах для товарів, персон і послуг та для об'єднання регіональних і національних мереж, зв'язку їх сучасною і ефективною інфраструктурою. Конструкція TEN також бачилася як важливий елемент для економічного зростання і покращення зайнятості. За умовами Розділу XV Договору (Статті 154, 155 і 156), Євросоюз повинен прагнути просувати розробку Транс'європейських Мереж як ключового елемента для створення внутрішнього ринку і підкріплення економічного і соціального згуртування.

Ця розробка включає взаємний зв'язок і координацію національних мереж і забезпечення доступу до таких мереж.

У відповідності із цими задачами, Єврокомісією розроблені директиви, що вирішують задачі для трьох суміжних секторів (Транспорт, Енергія і Телекомунікації). Парламент і Рада схвалили ці директиви після консультацій з Економічним і Соціальним комітетом і Комітетом регіонів.

Велике число проектів отримали фінансову підтримку ЄС через спеціальну бюджетну лінію у системі Структурних фондів і Фонду згуртування та завдяки позикам ЄІБ.

Договором визначено три класи мереж:

Trans-European transport networks (TEN-T);

Trans-European Energy Network (TEN-E);

Trans-European telecommunications network (eTEN).

Європейський Союз активно сприяє інтеграції власних транспортних мереж та України. Для автомобільного і залізничного транспорту дуже важливий транспортний коридор Хельсінкі – Санкт-Петербург – Москва – Київ, а також коридор Берлін – Дрезин – Вроцлав – Катовіце – Краків – Львів – Київ. У секторі морського транспорту ЄС виступає активним партнером для регіональних структур на узбережжі Чорного моря, розглядаючи розвиток портів у регіональному контексті. В енергетичному секторі ЄС активно підтримує регіональну інтеграцію систем нафто- і газопроводів з метою ефективного розвитку транспортування нафти і газу як у регіонах, так і в самому ЄС. Мова йде про оновлення систем передачі газу Україною, Білорусією та Молдавією, а також про важливі нафтові коридори, нафтопровід «Дружба». ЄС допомагає у визначенні альтернативних маршрутів для транспортування нафти і газу в Чорноморському регіоні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які країни мають найбільші внутрішні відмінності у рівні розвитку окремих регіонів, у конституціях яких міститься чітко виражена основа для проведення регіональної політики із першочерговим завданням забезпечити можливості для структурно слабких регіонів брати рівноправну участь в економічному розвитку?
2. Для яких країн характерна низька густота населення, віддалені райони та суворі кліматичні умови, у політиці яких традиційно більша увага надається забезпеченню збалансованого розвитку всіх регіонів у поєднанні з необхідністю вирішувати проблеми віддалених територій?
3. Назвіть структурні фонди ЄС.
4. Які обставини включення до договору про ЄЕС розділу "Економічне та соціальне згуртування"?
5. Поясніть структуру рівнів номенклатури статистичного бюро ЄС (Євростату) NUTS.
6. Як змінювалися цілі європейської регіональної політики протягом 1994-2006 рр.?
7. Вкажіть ознаки віднесення регіонів до Цілі №1 згідно завдань регіональної політики, затвердженої на період 2000-2006 років.
8. Який існує механізм здійснення європейської регіональної політики?
9. Які основні цілі сучасної регіональної політики ЄС?
10. Як саме ЄС вирішує проблеми відсталих регіонів?
11. Яка ситуація панує у відсталих регіонах ЄС зараз, чи є якісь позитивні зрушення?
12. Що таке конверсія депресивних регіонів?
13. Якими рисами має володіти регіон, щоб він був віднесений до складу депресивних?
14. Які ініціативи ЄС діють на даний час?
15. Яку ціль переслідує ініціатива ЄС Urban?
16. В чому полягає позитивний ефект від впровадження ініціативи Leader?
17. Чому ЄС приділяє значну увагу проблемам працевлаштування, і які саме аспекти цієї проблеми вважає найбільш актуальними на даний час?

18. Які програми ЄС на теренах Центральної та Східної Європи?
19. Яким чином надавалася допомога в межах програми Phare?
20. Які головні пріоритеті регіональної політики ЄС на період 2007-2013 рр.?
21. Розкрийте суть головних принципів регіональної політики ЄС.
22. Які головні напрями регіонального розвитку країн Центральної та Східної Європи? Як вони пов'язані із наявними проблемами?
23. Опишіть механізм координації регіональної політики на національному і комунітарному рівнях.
24. Розкрийте засади та механізми системи програмного планування регіонального розвитку в ЄС.
25. Розкрийте завдання програми ІНТЕРРЕГ.
26. Вкажіть можливі шляхи дофінансування регіонального розвитку прикордонних територій ЄС із структурних фондів.
27. Вкажіть можливі способи участі прикордонних територій України у програмах, що фінансуються із структурних фондів ЄС
28. Розкрийте суть специфічних програм регіонального розвитку, що реалізуються ЄС для країн Центральної та Східної Європи, Південно-східної Європи, Східної Європи і Центральної Азії, Середземномор'я.
29. Які комунітарні джерела фінансування розвитку регіонів ЄС?
30. Які основні сфери є пріоритетними у фінансовій підтримці в межах програми Tacis?
31. Розкрийте перспективи фінансової підтримки України в рамках Європейський Інструмент Партнерства і Сусідства.
32. Охарактеризуйте напрями фінансової підтримки країн-не членів ЄС на 2007–2013 рр.
33. Яке місце у системі регіональної політики ЄС посідають країни ЦСЄ?
34. Поясніть механізм координації регіональної політики на національному і комунітарному рівні.
35. Розкрийте принципи та механізми розвитку транс'європейських мереж.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусыгина И. Новая роль регионов в ЕС (опыт земли Северный Рейн-Вестфалия) // Мировая экономика и международные отношения.– 1994.– № 12.– С. 94-100;
2. Головин В.В. Таможенная территория и таможенное законодательство Европейского Союза // <http://www.mstu.edu.ru>.
3. Європейська інтеграція: крок за кроком: Посібник для журналістів / Д.Корбут, В. Замятін, І. Підлуська та ін.– К.: Фонд “Європа ХХІ”, - 2001.
4. Зонова Т.В. От Европы государств к Европе регионов? / (<http://www.spb.ru/01126.shtml>)
5. Иванов И.Д. Европа регионов.– М.: Международные отношения, 1998.
6. Лько І. Транскордонне та міжрегіональне співробітництво (до проблеми формування регіональних стратегій розвитку).– Ужгород, 2000.– С. 108-125.
7. Луцишин П.В., Клімонт Д., Луцишин Н.П. Територіальна організація суспільства (основи теорії): Навч. посібник.– Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001.
8. Регіональні тенденції 2001-2002. Центр перспективних досліджень.– К.: „Конус-Ю”, 2003.– С.5.
9. Словник-довідник Європейського Союзу. Ред. Ю. Марченко.– К.: К.І.С., 2001.– С.57-58.
10. A new partnership for cohesion. Third report on economic and social cohesion. Luxemburg. Office for official publications of the European Communities, 2004.– 205p.
11. Andrzej Limański, Mieczysław Syrek. Integracja ekonomiczna Polski z Unią Europejską.– Warszawa: Difin, 2001.
12. Ch.Preston. Enlargement & Integration in the European Union, Routledge.– London and N.York, 1997.
13. Common classification of territorial units for statistical purposes. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int
14. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions establishing the guidelines for the second round of the Community Initiative EQUAL.– Brussels, Commission of the European Communities, 2003.

15. Community action for regions bordering the candidate countries. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int
16. Cross-border cooperation within the framework of the TACIS programme. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/r17004.htm
17. Equal // www.europa.eu.int/comm/equal
18. Equal. New ways of tackling discrimination and inequality in the field of employment.– Luxembourg: Office for official publications of the European Communities, 2000.
19. Equal. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/s24000.htm
20. European Commission, “Structural and Cohesion Funds, Guidelines for programmes in the period 2000-2006”. COM (1999) 344 final.
21. Für eine umfassendere Darstellung der Zusammenarbeit in den Pyrenäen vgl. Fernandez de Casadevante, C.: La frontera hispanoßfrancesa y las relaciones de vecinidad. Leioa, Universität des Baskenlandes, 1985.
22. Hurrell A. Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics.– *Review of International Studies*.– 1995.– № 4.
23. Interreg III. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int
24. Łączkowski W. Budżetowe i kredytowe metody kształtowania decyzji.– Warszawa: PWN, 1978.
25. Leader+. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/s04010.htm
26. Matteacceoli Andrée. Sposoby finansowania polityki regionalnej w problematyce środowiska innowacyjnego // *Studia regionalne*, nr 1/95.– Poznań: Wyd. AE, 1995.
27. Objective 1. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int
28. Opalek K. Zagadnienia teorii prawa i teorii polityki.– Warszawa, 1983.
29. Pietrzyk Irena. Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich.– Warszawa: PWN, 2002.
30. Polityka gospodarcza. Rredakcja naukowa Bolesław Winiarski wyd. drugie.– Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.

31. Praktyczny Przewodnik Współpracy Transgranicznej.– Wydanie drugie, 1997, EU, Regional Policy and Cohesion, PHARE, A-D.– P. 2-4.
32. Regional Policy – Inforegio. European Commission. Europa // www.europa.eu.int
33. Regional Policy – Inforegio. European Commission. Europa // www.europa.eu.int
34. Rudnicki M. Polityka regionalna Unii Europejskiej. Zagadnienia prawno-finansowe.– Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej.
35. Second progress report on economic and social cohesion (January 2003): Unity, solidarity, diversity for Europe, its people and its territory. Office for official publications of the European Communities, 2003.
36. Structural policy reform. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int
37. TACIS programme. External relations. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/r17003.htm
38. The PHARE programme. Annual report 2000. Office for official publications of the European Communities, 2001.
39. The PHARE programme. Enlargement. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/e50004.htm
40. The PHARE programme. Enlargement. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/e50004.htm
41. Urban II. Regional policy. Activities of the European Union // www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/g24209.htm

Федонюк С.В., Галяс В.І.

Європейська інтеграція: регіональна політика Європейського Союзу.
Короткий лексикон

Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 101 с.